

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Bc. Nicole Vojtíšková

Slovesa *vzít* a *brát* v českých frazémeh

Verbs *vzít* and *brát* in Czech Idioms

Praha 2023

Vedoucí práce: Mgr. Dominika Kovářiková, M.A., Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 26. července 2023

Nicole Vojtíšková

Klíčová slova:

frazeologie, frazémy, idiomy, slovesa vzít a brát, korpusový výzkum, frekvence, kolokační lemma, kolokační typ

Keywords:

phraseology, phrasemes, idioms, verbs vzít and brát, corpus-based research, frequency, collocation lemma, collocation type

Abstrakt:

Diplomová práce se věnuje českým frazémům se slovesy *vzít* a *brát*. Cílem práce je sestavit seznam kolokačních lemmat obsahujících sloveso *vzít* nebo *brát* a prozkoumat, jak se liší distribuce vybraných 40 frazémů ve třech textových skupinách (beletrie, publicistika a oborová literatura) a jak se u těchto frazémů liší používání sloves *vzít* a *brát*. Potřebný materiál je získán z korpusu psané češtiny SYN_v11, případně reprezentativního subkorpusu SYN_v11: SYN2020 + SYN2015. Vyhledávání odhalilo celkem 395 kolokačních lemmat s verbem *vzít* a 321 kolokačních lemmat s verbem *brát*. Z analýzy vyplývá, že nejčastějším typem frazémů s příslušnými slovesnými komponenty jsou kolokační verbální frazémy. Nejvíce frazémů se objevuje v beletrii (absolutní frekvencí i počtem kolokačních lemmat), naopak nejméně jich je v oborové literatuře. Sloveso *brát* obvykle doplňuje chybějící prezentní tvary slovesa *vzít*. Pouze jedna slovesná varianta je možná především u frazémů, které mají velice omezenou ohebnost slovesného komponentu nebo jsou neohebné.

Abstract:

The diploma thesis deals with Czech idioms containing verbs *vzít* and *brát*. The aim of this thesis is to put together list of collocation lemmas containing verb *vzít* or *brát* and to investigate how the distribution of 40 chosen idioms differs in three text groups (fiction, journalism and non-fiction literature) and how differs the use of *vzít* and *brát* regarding these idioms. The data for the research were extracted from the SYN_v11 corpus of written Czech or if need be from the representative subcorpus SYN_v11: SYN2020 + SYN2015. The search revealed in total 395 collocation lemmas with verb *vzít* and 321 collocation lemmas with verb *brát*. The analysis shows that the most common type of idioms containing verbs *vzít* and *brát* is collocation verbal idiom. The most of idioms are used in fiction (regarding absolute frequency and number of collocation lemmas), on the contrary the least of them is used in non-fiction literature. The verb *brát* usually fills in the missing present forms of the verb *vzít*. Only one variant of the verb is possible primarily in the case of idioms having inflectional or very restricted verbal component.

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 TERMINOLOGIE	11
2 STRUČNÝ PŘEHLED HISTORIE DISCIPLÍNY	13
3 ČESKÁ FRAZELOGIE A IDIOMATIKA	16
4 DOSAVADNÍ VÝZKUM ČESKÝCH FRAZÉMŮ S KONKRÉTNÍM VERBEM	24
PRAKTICKÁ ČÁST	27
5 MATERIÁL A METODA	27
6 FRAZÉMY SE SLOVESY <i>VZÍT</i> A <i>BRÁT</i>	32
6.1 NEJFREKVENTOVANĚJŠÍ FRAZÉMY DLE TEXTOVÝCH SKUPIN	33
6.1.1 NEJFREKVENTOVANĚJŠÍ FRAZÉMY: VÍCE TEXTOVÝCH SKUPIN SOUČASNĚ	36
6.1.1.1 BRÁT VÁŽNĚ	36
6.1.1.2 BRÁT (SI) S SEBOU	36
6.1.1.3 BRÁT DO RUKOU	37
6.1.1.4 BRÁT OHLED/OHLEDY	38
6.1.1.5 NEBRAT KONCE	38
6.1.1.6 BRÁT DECH	39
6.1.1.7 BRÁT NA LEHKOU VÁHU	39
6.1.1.8 BRÁT JAKO SAMOZŘEJMOST	40
6.1.1.9 BRÁT S REZERVOU	41
6.1.1.10 VZÍT/BRÁT NA VĚDOMÍ	41
6.1.1.11 VZÍT/BRÁT V ÚVAHU	42
6.1.1.12 VZÍT/BRÁT ZA RUKU	42
6.1.1.13 VZÍT/BRÁT PENÍZE	43
6.1.1.14 VZÍT/BRÁT V POTAZ	44
6.1.1.15 VZÍT/BRÁT NA SEBE	44
6.1.1.16 VZÍT ZPÁTKY/ZPĚT	45
6.1.1.17 VZÍT SI NA SEBE	46
6.1.1.18 VZÍT SI NA STAROST	46
6.1.1.19 VZÍT SI ŽIVOT	47
6.1.1.20 VZÍT ZA SVÉ	47
6.1.1.21 VZÍT SI K SRDCI	48
6.1.1.22 VZÍT SI PŘÍKLAD	49

6.1.2	NEJFREKVENTOVANĚJŠÍ FRAZÉMY: BELETRIE	49
6.1.2.1	BRÁT TELEFON.....	49
6.1.2.2	BRÁT PRÁŠKY	50
6.1.2.3	VZÍT DO NÁRUČE/NÁRUČÍ.....	50
6.1.2.4	VZÍT ZA KLIKU	51
6.1.2.5	VZÍT SI DO HLAVY	52
6.1.2.6	VZÍT SI VOLNO	52
6.1.2.7	VZÍT NOHY NA RAMENA.....	53
6.1.3	NEJFREKVENTOVANĚJŠÍ FRAZÉMY: OBOROVÁ LITERATURA	53
6.1.3.1	BRÁT ZŘETEL.....	53
6.1.3.2	VEZMĚTE SI NAPŘÍKLAD	54
6.1.3.3	CELKEM VZATO.....	55
6.1.3.4	VZÍT ZAVDĚK.....	55
6.1.3.5	VZÍT SI STRANOU	56
6.1.4	NEJFREKVENTOVANĚJŠÍ FRAZÉMY: PUBLICISTIKA.....	56
6.1.4.1	TO BERU	56
6.1.4.2	NEBRAT SI SERVÍTKY	57
6.1.4.3	VZÍT SI ÚVĚR	58
6.1.4.4	VZÍT SI DOVOLENOU.....	58
6.1.4.5	VZÍT ÚTOKEM	59
6.1.4.6	VZÍT DO VAZBY	59
6.2	SHRNUTÍ ANALÝZY VYBRANÝCH FRAZÉMŮ	60
	ZÁVĚR	62
	ZDROJE DAT.....	65
	SEZNAM LITERATURY	66
	PŘÍLOHA 1 – Seznam kolokačních lemmat se slovesem <i>vzít</i> z kórpusu SYN_v11 (řazený dle absolutní frekvence).....	69
	PŘÍLOHA 2 – Seznam kolokačních lemmat se slovesem <i>brát</i> z kórpusu SYN_v11 (řazený dle absolutní frekvence).....	78

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

A – adjektivum

Adv – adverbium

ČNK – Český národní korpus

KL – klauze

kon – konjunkce

mono – monokolokabilní slovo

prep – prepozice

pron – pronomen

S – substantivum

SČFI – Slovník české frazeologie a idiomatiky

V – verbum

ÚVOD

Frazémy jsou jazykové univerzálie, jelikož dosud nebyl doložen žádný jazyk, který by frazémy neměl. Již v prastarém písemnictví lze nalézt první soupisy frazémů, zájem o ně je tedy dlouhodobý. Navzdory těmto skutečnostem se frazeologie coby teoretická disciplína začala konstituovat teprve ve druhé polovině 20. století a stále stojí spíše na okraji lingvistického zájmu. Proto je třeba neustále rozšiřovat poznatky o frazémech. Tomu napomáhají mimo jiné jazykové korpusy, které umožňují kvalitativní i kvantitativní výzkumy víceslovných jednotek díky snadné dostupnosti velkého objemu dat i širokému kontextu.

Tato práce je věnována konkrétně českým frazémům se slovesnými komponenty *vzít* a *brát*. Přestože veliké množství českých frazémů bylo zpracováno v unikátním pětidílném frazeologickém slovníku Františka Čermáka *Slovník české frazeologie a idiomatiky*, řazení hesel v tomto slovníku neumožňuje vyhledat všechny frazémy s konkrétním verbem, a to ani ve třetím díle *Výrazy slovesné* (1994), který se zaměřuje pouze na frazémy se slovesným komponentem. Cílem této práce je zodpovězení následujících otázek, které lze shrnout do pěti bodů:

- 1) Jaký je na základě psaného korpusu SYN_v11 co nejobsáhlejší seznam kolokačních lemmat se slovesy *vzít* a *brát* seřazený podle absolutní frekvence?
- 2) Jaké typy frazémů obsahují slovesný komponent *vzít* nebo *brát*?
- 3) Jaké frazémy se slovesy *vzít* a *brát* patří na základě reprezentativního subkorpusu SYN_v11: SYN2020 + SYN2015 mezi nejfrekventovanější v různých textových typech: beletrii, publicistice a oborové literatuře? Jsou některé z těchto frazémů charakteristické jen pro jednu z daných textových skupin?
- 4) Existují u všech frazémů vzhledem ke značné synonymitě verb *vzít* a *brát* varianty s oběma slovesy?
- 5) V jakých morfologických tvarech se slovesa *vzít* a *brát* ve frazémech nejčastěji používají?

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí – teoretické a praktické. Teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole jsou vzhledem k nejednotné terminologii v rámci vědního oboru frazeologie představeny základní termíny a případné rozdíly mezi

nimi. Konkrétně to jsou pojmy *frazeologie* a *idiomatika*, *frazeologická jednotka*, *frazeologismus*, *frazém*, *idiom* a *kolokace*. Zmíněno je rovněž, které z těchto termínů se používají v české frazeologii a v jakém smyslu.

Následující kapitola podává stručný přehled vývoje frazeografie a frazeologie, a to jak ve světě, tak především v českém prostředí. Je zde poukázáno na paradoxní časový rozkol mezi počátky popisné frazeologie (starověké a středověké soupisy přísloví) a vznikem frazeologie jako teoretické disciplíny (druhá polovina 20. století).

Ve třetí kapitole je představena česká frazeologie a idiomatika v koncepci Františka Čermáka, hlavního představitele této disciplíny v českém prostředí. V rámci této kapitoly je prezentována Čermákova definice frazémů založená na starověkých pojmech *anomálie*, *syntagma* a *paradigma* a identifikační test frazémů. Mimoto jsou uvedeny také charakteristické vlastnosti frazémů jako například ekonomičnost a denotativní vágnost. Zmíněna je rovněž variabilita frazémů, respektive jejich varianty, transformace a modifikace. Vzhledem k tomu, že tématem práce jsou frazémy se slovesným komponentem, je značná část této kapitoly věnována českým verbálním frazémům.

V poslední kapitole teoretické části je podán přehled prací, jež se věnují podobnému tématu jako tato diplomová práce, tedy českým frazémům s určitým slovesem. Doposud byly zpracovány verbální frazémy s vysoce frekventovanými verby *být*, *dát* a *dostat*.

V praktické části jsou nejprve představeny zdroje dat potřebných k vlastnímu výzkumu, konkrétně psané korpusy SYN_v11, SYN2020 a SYN2015. Následně je popsána metoda, jíž byla v těchto korpusech vyhledávána kolokační lemmata se slovesy *vzít* a *brát*. Uveden je také seznam nejfrekventovanějších sloves, která se ve frazémech objevují, jejich absolutní frekvence a počet kolokačních lemmat, jichž jsou součástí.

Další kapitola představuje analýzu vybraných dat. V rámci této analýzy jsou hledány odpovědi na výše uvedené otázky. Nejprve je uveden počet kolokačních lemmat s verby *vzít* a *brát* v korpusu SYN_v11, následují nejfrekventovanější frazémy v tomto korpusu a typy frazémů, jejichž součástí jsou dané slovesné komponenty. Poté je prezentována analýza 15 nejfrekventovanějších kolokačních lemmat v beletrii, publicistice a oborové literatuře, celkově se jedná o 40 frazémů. Popis těchto frazémů se soustředí především na jejich gramatické profily, rozdíly ve variantách s příslušnými

slovesy a jejich typ. Závěrem této poslední kapitoly jsou shrnuty výsledky analýzy vybraných 40 frazémů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 TERMINOLOGIE

V souvislosti s frazeologií a idiomatikou se můžeme setkat u různých autorů s různou terminologií, značný vliv na tyto rozdíly má přitom jazyk, v němž své práce publikují. Pro označení teoretické disciplíny se nejčastěji používá termín *frazeologie*, který zakořenil v angličtině, němčině, slovanských a některých románských jazycích.¹ V češtině se rovněž užívá především pojem *frazeologie*, jenž se v českém prostředí doložitelně objevuje již v 19. století, František Čermák ho pak ve svých studiích úzce spojuje s pojmem *idiomatika*, zaznamenaným v češtině až ve 20. století². Podle Čermáka se frazeologie a idiomatika vzájemně prolínají a doplňují.

Složitější situace nastává při označení lingvistické jednotky, již frazeologie zkoumá, ve frazeologicky zaměřených pracích se totiž objevuje hned několik různých pojmů. Příležitostně se lze setkat s termínem *frazeologická jednotka* či *frazeologický výraz*, o něco čtenější je termín *frazeologismus*, jenž převažuje v ruštině a rozšířen je rovněž v němčině. Němčina ovšem vedle *frazeologismu* používá také pojem *frazém*³, který se se vzrůstající frekvencí objevuje i v jiných jazycích. Právě *frazém* by bylo možné považovat za mezinárodní termín, avšak anglo-američtí autoři jej obvykle odmítají a dávají raději přednost termínu *idiom*⁴ či *set phrase*, a jelikož angličtina dominuje coby vědecký jazyk, existuje v současnosti de facto paralelní užívání pojmů *frazém* (*angl. phraseme*, *něm. Phrasem*) a *idiom*.⁵

Někdy se používá rovněž pojem *kolokace*⁶, především u výzkumů založených na korpusových datech. Nevýhodou tohoto termínu je množství různých významů, které mu různí autoři připisují. Existují v zásadě dva základní přístupy ke konceptu kolokace, tzv. frekvenční (či empirický) a frazeologický přístup.⁷ Přesto panuje taková nejednota

¹ BURGER, 2007, s. 11.

² ČERMÁK, 2007d, s. 482–483.

³ Frazém, stejně jako kompozitum frazeologie, mají původ ve starořeckém φρασις (*frasis*) „řeč, způsob vyjadřování“, do moderních jazyků se tato slova dostala zprostředkovaně přes latinu. Viz ČERMÁK, 2007d, s. 482.

⁴ Výraz *idiom* vychází etymologicky ze starořeckého slova ἰδιωμα (*idióma*) „jedinečný rys, osobní zvláštnost“, které převzala pozdní latina v podobě *idioma* „jazyková zvláštnost, styl jazyka“. Viz ČERMÁK, 2007d, s. 482.

⁵ BURGER, 2007, s. 11–12.

⁶ Slovo *kolokace* pochází z latinského *verba collocare* „klást k sobě, sestavovat“.

⁷ KLÉGR, 2016, s. 95–96.

v pojetí kolokací, že bylo potřeba stanovit k jejich popisu několik definičních rysů kolokace, nejpodstatnější jsou: sémantická samostatnost a počet komponentů, frekvence výskytu, vzájemná vzdálenost komponentů, lexikální a syntaktická flexibilita a transparentnost.⁸ V některých případech je navíc *kolokace* pojímána jako subkategorie frazémů v protikladu k *idionu*, v takovém případě má kolokace užší význam slovního spojení se slabou či nulovou sémantickou idiomatičností.⁹

V českém prostředí se coby obecný termín používá nejčastěji *frazém*, jenž se v některých případech po vzoru zahraniční lingvistiky volně zaměňuje s termínem *idiom*. Rovněž Čermák přistoupil k paralelnímu užívání obou pojmů, ačkoli upozorňuje na skutečnost, že přestože se částečně překrývají, nejsou zcela totožné.¹⁰ Nejzásadnější odlišností je rozdílné hledisko při analýze daných jednotek – *frazém* se primárně vztahuje k analýze z hlediska formálních rysů, *idiom* zas přináleží primárně sémantické analýze. Pojmy *frazém* a *idiom* navíc nemají stejný rozsah, na periferii frazeologie a idiomatiky je totiž sémantická stránka natolik oslabená, že mnohdy lze aplikovat pouze formální analýzu (např. u prepozičních frazémů jako *na rozdíl od* či kvazifrazémů jako *věnovat pozornost*) – právě proto se v češtině z praktických důvodů častěji referuje ke všem jednotkám jako k frazémům.¹¹ V souladu s touto tradicí bude i v této práci užíván termín *frazém* jako obecnější.

⁸ Ibid., s. 101.

⁹ BURGER, 2007, s. 15.

¹⁰ ČERMÁK, 2016, s. 201.

¹¹ ČERMÁK, 2007g, s. 33–34.

2 STRUČNÝ PŘEHLED HISTORIE DISCIPLÍNY

Frazémy lze považovat za jazykové univerzálie, jelikož dosud nebyl doložen přirozený jazyk s neexistencí frazémů a případ esperanta navíc dokazuje, že frazémy mohou vzniknout i v jazyce umělém, začne-li nabývat funkce přirozeného jazyka.¹² Není proto překvapivé, že tato disciplína byla reflektována alespoň v částečné podobě již v prastarém písemnictví, přestože tehdy frazeologie a idiomatika ještě zdaleka neměla oporu v teoretických východiscích a neexistovalo žádné konkrétní vymezení pojmu frazém či idiom. Již starověké písemné záznamy dokládají užívání frazémů, v té době vznikají navíc také první soupisy přísloví.¹³

Právě přísloví, jež se podílejí na předávání lidové moudrosti, byla po dlouhou dobu typem frazémů, kterému se věnovala největší pozornost. Významným počinem v této oblasti byla podle Františka Čermáka¹⁴ Erasmova *Adagia* z počátku 16. století, která měla vliv na celou Evropu. Počátky českého příslovnictví lze nalézt ve 2. pol. 15. století v práci Smila Flašky *Proverbia Flassconis, generosi domini et baccalarii Pragensis*, dále v části *Gramatiky české* (1571) Jana Blahoslava *Přísloví česká* a v *Moudrosti starých Čechů* (1631) Jana Amose Komenského.¹⁵

Na tyto práce navazují, jak uvádí Čermák¹⁶, až čeští obrozenci Josef Dobrovský s knihou *Českých přísloví sbírka* (1804) a především František Ladislav Čelakovský s dílem *Mudrosloví národu slovanského v příslovích. Připojena jest sbírka prostonárodních českých pořekadel* (1852). Čelakovského *Mudrosloví* přitom jako první spojuje historicky starší větev deskripce frazeologických dat, paremiologii, tedy vědu zaměřenou na přísloví, s vlastní popisnou frazeologií, respektive frazeografií.¹⁷

Za první frazeologické soupisy považuje Čermák¹⁸ formálně *Českou frazeologii* (1862) Jana Šacha a *Českou frazeologii* (1864) Františka Šebka. Obě tyto práce jsou ovšem primárně zaměřené především na doporučování správné slovesné rekce, proto je třeba hledat první české frazeologické popisy v dnešním slova smyslu až ve 20. století. Již v jeho první polovině vychází několik frazeologických prací, jedná se zatím však o

¹² ČERMÁK, 2007e, s. 247.

¹³ ČERMÁK, 2007d, s. 482.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid., s. 483.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid., s. 483–484.

¹⁸ Ibid.

pouhé soupisy frazémů, první anotace významu se objevuje až v knize Jaroslava Zaorálka *Lidová rčení* (1947).¹⁹

Jednoznačně nejvýznamnějším relativně úplným popisem současné české frazeologie včetně přísloví je *Slovník české frazeologie a idiomatiky* (SČFI), jenž vycházel postupně od 80. let a jehož hlavními redaktory jsou František Čermák, Jiří Hronek a Jaroslav Machač. Jako první vyšel svazek *Přirovnání* (1983), následovaly svazky *Výrazy neslovesné* (1988), *Výrazy slovesné* (1994) a *Výrazy větné* (2007), k těmto čtyřem dílům byl dodán ještě *Onomaziologický slovník* (2016). SČFI je první český frazeologický slovník budovaný na základě konzistentní teorie frazeologie a svým zpracováním a rozsahem zastává unikátní postavení na české i evropské scéně.²⁰

Ačkoli popisná frazeologie, respektive frazeografie, má své kořeny v dávné minulosti, frazeologie coby teoretická disciplína se začala konstituovat teprve ve druhé polovině 20. století, jedná se tedy o poměrně mladou disciplínu, která se stále vyvíjí a její chápání se v různých lingvistických směrech liší. Kupříkladu v počátečních fázích generativní lingvistiky zastávaly idiomy významnou roli, jelikož na jejich základě formuloval sám Chomsky některé argumenty pro existenci syntaktických transformací.²¹ Pro tyto argumenty však neexistovaly přesvědčivé důkazy, a byly proto později zpochybněny. V současnosti již idiomy nejsou pro bádání v rámci generativní lingvistiky²² klíčové. Jiný přístup k idiomům zase zvolila například kognitivní konstrukční gramatika, která idiomy pojímá jako konstrukce.²³

Napříč lingvistickými směry ostatně neexistuje ani jednotná definice frazémů a idiomů. Lingvisté, kteří se jimi zabývají, mnohdy ani neposkytují jejich konkrétní definici a namísto toho spíše uvádějí některé charakteristiky frazémů a idiomů, na jejichž základě bývají identifikovány – frazémy a idiomy jsou konvenční a jejich význam či použití nelze předpovídat na základě znalosti jednotlivých jejich konstituentů, objevují se jen v omezeném množství syntaktických konstrukcí, zahrnují typicky metaforu, metonymii, hyperbolu či jinou figuru, mnohdy popisují opakující se situace zvláštního společenského

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid., s. 485.

²¹ Více o idiomech a syntaktických transformacích viz např. FRASER, Bruce. Idioms Within A Transformational Grammar. *Foundations of Language*. 1970, roč. 6, s. 22–42.

²² K vývoji přístupu k idiomům v rámci generativní lingvistiky viz např. přehledový článek NUNBERG, Geoffrey, SAG, Ivan A., WASOW, Thomas. Idioms. *Language*. 1994, roč. 70, č. 3, s. 491–538.

²³ Podrobněji o idiomech v konstrukční gramatice viz např. FRIED, Mirjam. Pojem konstrukce v konstrukční gramatice. *Časopis pro moderní filologii*. 2013, roč. 95, 9–27.

zájmu, jsou spojovány s neformálním a kolokviálním jazykem, lidovou slovesností a orální kulturou, implikují určité hodnocení a postoj k věcem, které denotují.²⁴ Ne všechny tyto charakteristiky se ovšem musejí obligatorně vztahovat ke všem frazémům a idiomům.

V české lingvistice se teorie frazeologie a idiomatiky rozvíjela převážně s přispěním Františka Čermáka. Jak sám tvrdí²⁵, roku 1982 vypracoval první obecný přehled v publikaci *Idiomatika a frazeologie češtiny*, dále pak systematicky rozpracovával svou koncepci v řadě studií²⁶, především v souvislosti se vznikajícím *Slovníkem české frazeologie a idiomatiky*.²⁷ Díky Čermákovi dnes v české frazeologii existuje konzistentní teorie, a jelikož z této teorie vychází SČFI, s nímž pracuje i Český národní korpus, a jelikož Čermák navíc zformuloval také konkrétní definici frazémů a vypracoval metodologii jejich identifikace, bude tato práce primárně vycházet právě z Čermákovy koncepce.

²⁴ NUNBERG, 1994, s. 492–493.

²⁵ ČERMÁK, 2007d, s. 485.

²⁶ Značný podíl studií byl souborně vydán v ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2007.

²⁷ ČERMÁK, 2007d, s. 485–486.

3 ČESKÁ FRAZELOGIE A IDIOMATIKA

Jak již bylo zmíněno, nejvýznamnějším představitelem české frazeologie a idiomatiky je František Čermák. Podle něj se „disciplína idiomatiky a frazeologie zabývá studiem a popisem frazémů a idiomů všech úrovní, [...] především však studiem lexémů víceslovných.“²⁸ Nevěnuje se tedy studiu frázi a „ani odborné pojetí fráze, známé zvl. z generativní gramatiky, není náplní studia této disciplíny.“²⁹ Svou koncepcí frazeologie se Čermák nehlásí k žádné konkrétní lingvistické teorii, jelikož ty se často mění a obvykle neodpovídají dostatečně všem datům, proto se pokouší o přístup co nejvíce ateoretický.³⁰

Jelikož pojetí frazeologie a idiomatiky se mezi různými lingvisty nesmírně liší a v důsledku toho se velice různí také definice frazémů, Čermák usiloval o vlastní vymezení tohoto pojmu, jež by bylo schopné pokrýt širokou škálu frazémů. Běžně se klade důraz na sémantiku a idiom se chápe jako ustálené slovní spojení, které je reprodukovatelné a jehož význam nelze odvozovat z významu komponentů.³¹ Takové vymezení ovšem podle Čermáka nevyhovuje, neboť nepokrývá všechny frazémy. Čermák svou definici proto co nejvíce zobecnil s primárním důrazem na funkci: „Frazém a idiom je takové nemodelové a ustálené syntagma prvků, z nichž (alespoň) jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu (formálně a většinou i sémanticky).“³² Prvky jsou zde myšleny určité formy běžné jazykové jednotky libovolné roviny (kromě fonologické).³³ Z této definice je třeba vyloučit víceslovné termíny a všechny kombinace mající konkrétní denotát³⁴ – pro jednoznačnou identifikaci frazému je tedy třeba přihlídnout i k jiným rysům než pouze k omezené kolokabilitě. Je navíc nezbytné od sebe odlišovat frazémy a jejich doslovná homonyma (např. *obrátit list*).

K definici frazémů a idiomů Čermák rovněž navrhl identifikační test idiomu skládající se ze tří kroků: „(1) zjištění ustálenosti zkoumané kombinace v textu (např. ve velkém korpusu); (2) zjištění metaforičnosti zkoumané kombinace: je-li při tom ustálená,

²⁸ ČERMÁK, 2007g, s. 25.

²⁹ Ibid.

³⁰ ČERMÁK, 2016, s. 210.

³¹ Viz ČERMÁK, František. Frazém a idiom. In Petr KARLÍK, Marek NEKULA, Jana PLESKALOVÁ (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/FRAZÉM_A_IDIOM.

³² ČERMÁK, 2016, s. 213.

³³ ČERMÁK, 2007g, s. 32.

³⁴ ČERMÁK, 2016, s. 214.

pak by to mohl být idiom; (3) ověření, jestli kombinace vyhovuje komutačnímu testu, tj. zjištění, zda některý komponent kombinace nepřipouští substituci jiným, vnějším slovem, a to při zachování stejné funkce a významu.³⁵ Jelikož každý frazém nemusí mít metaforickou povahu, lze druhý krok vynechat, zbylé dva kroky jsou ovšem při identifikaci nezbytné.³⁶

Ačkoli je pro frazeologii a idiomatiku, jak sám Čermák tvrdí, důležité se co nejvíce distancovat od již existujících teorií, přejímá některé tradiční pojmy, konkrétně saussurovskou dichotomii syntagma a paradigma, která se objevuje i v Čermákově obecné definici, a starořeckou distinkci mezi analogií, tedy pravidelností v jazyce, a anomálií, tedy nepravidelností. Anomálie je přitom pro frazeologii klíčová, je „v různém stupni a druhu všudypřítomná a je jejím konstitutivním rysem.“³⁷

Čermák rozlišuje dva typy anomálie, strukturní a funkční. Strukturní anomálie se může chápat jednak „syntagmaticky jako jakákoliv formální kombinace postrádající za sebou nějaké pravidlo, zatímco paradigmaticky se jí dá označit členství formálního prvku v uzavřeném a velmi malém paradigmatu.“³⁸ Funkční anomálií pak lze označit nepravidelné chování frazému v textu, jež vyplývá z omezené realizace gramatických a textových kategorií, které by pravidelný výraz realizovat měl.³⁹

Pojem paradigma je ve frazeologii důležitý především ve smyslu paradigmatu zavřeného, jež bývá velmi malé, případně jednočlenné. Se zavřeným paradigmatem úzce souvisí také ve frazeologii zásadní pojem monokolokabilita, tedy omezená možnost lexikální formy kombinovat se jen s několika málo (maximálně sedmi) jinými formami. Monokolokabilní formy (např. *pré*, *holičkách*) nemají vlastní lemma, slovní druh, dokonce ani vlastní význam a existenci a díky kombinatorické anomálii jsou ve většině případů (nejde-li např. o termíny) součástí frazémů.⁴⁰

Podstatné je také tzv. kolokační paradigma, jehož členové mají společnou kolokabilitu s jedním určitým externím prvkem, jelikož „své (alespoň jediné) kolokační paradigma má každý prvek systému (tj. slovo aj.) a jeho explicitním výčtem lze vyjádřit

³⁵ Ibid., s. 214–215.

³⁶ Ibid., s. 215.

³⁷ ČERMÁK, 2007g, s. 30.

³⁸ ČERMÁK, 2016, s. 213.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ ČERMÁK, 2007g, s. 29–30.

možnosti i hranice užití (kolokability) každého prvku.“⁴¹ Zde je nutno dodat, že u frazémů, na rozdíl od pravidelných kombinací, není kolokabilita podmíněná sémantickou kompatibilitou (např. *počasí* je jednočlenným kolokačním paradigmatickým vztahem k adjektivu *psí*, přestože běžně jsou tato slova inkompatibilní, i zde se tedy promítá anomálie).⁴² To ovšem neznamená, že komponenty frazému nemohou být sémanticky kompatibilní, v takovém případě je pak frazém vždy homonymní se svým doslovným protějškem.⁴³

Pojem syntagma užitý v Čermákově definici naznačuje, že frazém má po formální stránce složenou povahu, je kompozitní. I přes diskrétní formu jsou však frazémy po sémantické stránce nedělitelným celkem a na rozdíl od pravidelného jazyka mezi jejich komponenty proto neexistuje sémantická kompozičnost – frazémy jsou „úhrnem významů svých komponentů, nikterak však jejich prostým součtem.“⁴⁴ V souvislosti se sémantikou frazémů Čermák zmiňuje i lingvisty, kteří některé frazémy vnímají jako sémanticky (alespoň částečně) kompoziční⁴⁵, on sám se však domnívá, že „všechny tradiční a opakující se pokusy o sémantickou analýzu [...] jsou nesmyslné, protože zůstávají vždy dílčí a opírají se o vnější kritéria. [...] [K]omponenty frazému [jsou] pouze tvary formálně shodné, homonymní s tvary lexémů známých z lexikonu, a ne samotné lexémy. [...] [F]razém není svými komponenty přímo a měřitelně motivovaný.“⁴⁶

Jako základní rys většiny frazémů uvádí Čermák také vágnost, tedy významovou neurčitost frazému a nemožnost ho přesně definovat. Celkový význam frazému je tak poměrně úzce propojen s konkrétním kontextem. Tento rys frazémů může skýtat uživateli jazyka výhody, pokud se chce vyjadřovat záměrně neurčitě.⁴⁷ Vágnost frazémů také umožňuje adaptační pružnost a flexibilitu posunu individuálního smyslu, proto je doménou frazémů nepřipravená mluvená komunikace.⁴⁸ Dalšími rysy, charakteristickými ovšem už jen pro některé frazémy, jsou v rámci pragmatických aspektů expresivita (např. *přihřívát si polívčičku*) a evaluativní funkce, přičemž hodnotící postoj mluvčího se

⁴¹ Ibid., s. 28.

⁴² Ibid., s. 28–29.

⁴³ ČERMÁK, 2007e, s. 249.

⁴⁴ ČERMÁK, 2016, s. 206.

⁴⁵ Jako ukázkou pokusů o sémantickou analýzu viz např. HAMBLIN, Jennifer L., GIBBS, Raymond. Why You Can't Kick the Bucket as You Slowly Die: Verbs in Idiom Comprehension. *Journal of Psycholinguistic Research*. 1999, roč. 28, č. 1, s. 25–39.

⁴⁶ ČERMÁK, 2007g, s. 34.

⁴⁷ ČERMÁK, 2016, s. 208.

⁴⁸ ČERMÁK, 2007e, s. 250.

pohybuje na škále dobrý-špatný (např. *usnout věčným spánkem X natáhnout bačkory*)⁴⁹, podle Čermáka jsou frazémy dokonce „nejdisponibilnější systémový prostředek (nominace) k pragmatickému vyjadřování, především evaluativního typu.“⁵⁰ Pro některé lingvisty je klíčovou charakteristikou metaforičnost, ani ta ovšem není zastoupena u všech frazémů, týká se pouze těch idiomatičtějších⁵¹.

Frazémy jsou navíc vysoce ekonomické, což je dle Čermáka jeden z hlavních důvodů jejich vzniku a existence. Ačkoli se mohou formálně zdát dlouhé, jsou „v zásadě vždy kratší a víc k věci tam, kde jde o jazykové pojmenování“.⁵² Právě jazyková ekonomie přispívá k tomu, že frazémy se objevují ve všech jazycích, přestože v důsledku kulturních odlišností nemají ani blízce příbuzné jazyky všechny frazémy stejné.⁵³

K usnadnění popisu frazémů je potřebná jejich klasifikace, kterou je možné provádět z různých hledisek, většina způsobů členění frazémů se ale potýká s četnými problémy (např. sémantická klasifikace čelí nejasnosti kritérií a náročnosti), jako nejnáze aplikovatelná se přitom jeví klasifikace formálně-strukturní.⁵⁴ Čermák odlišuje frazémy dle rovinné příslušnosti na lexikální (např. *přestřelit*), kolokační (např. *jablko sváru*) a (poly)propoziční (např. *Vrána k vráně sedá, rovný rovného si hledá.*), výjimečně může být frazém i interstratální (např. *tvářit se, jako by se nechumelilo*). Dále vyčleňuje třídy frazémů na základě jejich formálních struktur, sleduje se tedy slovnědruhovú povaha vstupních komponentů (např. *chytat lelky* je kolokační frazém se strukturou V-S). Tato klasifikace sice o frazémech mnoho nevyovídá, lze však aplikovat na všechny frazémy, jelikož jejich komponenty jsou navenek shodné se slovy pravidelného jazyka, výjimkou jsou pouze monokolokabilní slova, která Čermák vyčleňuje jako jakýsi vlastní slovní druh.⁵⁵

Přestože se o frazémech často referuje jako o ustálených jednotkách, mnohé z nich se používají v různých variacích. Jedním typem takové variace je transformace.

⁴⁹ ČERMÁK, 2007g, s. 38–39.

⁵⁰ ČERMÁK, 2007e, s. 251.

⁵¹ Idiomatičnost je zde brána v užším smyslu pouze jako sémantická anomálie. V české frazeologii však existuje i pojetí idiomatičnosti jako obecné vlastnosti frazémů, které se neomezují pouze na sémantiku, pojem idiomatičnost pak lze považovat za synonymum anomálie – viz PETKEVIČ, Vladimír, KOPŘÍVOVÁ, Marie, HNÁTKOVÁ, Milena & kol. Typologie víceslovných jednotek v češtině a frekvenční zastoupení jejich hlavních vlastností v žánrově vyváženém korpusu. *Studie z aplikované lingvistiky*. 2020, roč. 11, č. 2, s. 37–62.

⁵² ČERMÁK, 2016, s. 201.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ ČERMÁK, 2007g, s. 44.

⁵⁵ ČERMÁK, 2007g, s. 43–44.

Transformace je v idiomatice a frazeologii „takový proces (strukturní nebo gramatické) změny, jehož rezultat [...] se od své báze liší funkcí a tedy postavením v textu, avšak je své bázi formálně a sémanticky v různém stupni podobný“⁵⁶ (např. *hledat jehlu v kupce sena* → *jehla v kupce sena*). Na rozdíl od pravidelných kombinací je však transformační schopnost frazémů omezená, nejvíce charakteristické je pro frazémy omezení transformací morfologických, respektive gramatických (např. *tlouct špačky* neumožňuje singulár substantiva). Podle Čermáka je množství realizovatelných transformací obvykle nepřímou úměrou míře idiomatičnosti (složení a počtu anomálií) frazému.⁵⁷

Dalším typem variace frazému je modifikace, tedy pozměnění či doplnění frazému v reakci na aktuální dění. K modifikaci dochází nejčastěji záměrně, zejména v publicistice, může ale vzniknout i omylem, použije-li autor původní frazém nepřesně (např. *zmizet jako pára nad hrncem* → *rozplynout se jako pára nad vodou*). K identifikaci modifikace je podstatná znalost originální podoby frazému, porozumění modifikaci a dostatečná formální podobnost mezi původním frazémem a jeho modifikací.⁵⁸

Mnoho frazémů má také několik variant, rozlišují se varianty morfologické, lexikální a syntaktické. Varianta je podle Čermáka taková „obdoba, tj. relativně malá formální nebo sémantická modifikace frazému, která nemění jeho funkci a v zásadě ani podstatu významu.“⁵⁹ Základní a reprezentativní podoba frazému, uváděná obvykle i ve slovnících, se nazývá invariant – v ideálním případě by se mělo jednat o nejčastěji užívanou podobu frazému. Nejmenší možné části frazému umožňující určit všechny varianty se pak říká jádro frazému. Z hlediska syntagmatiky může být frazém rozšířen nebo zkrácen o určitý komponent a může mít změněný slovosled či valenci (např. *nasadit (vlastní) krk*), u variant paradigmatických dochází k alternaci synonymních výrazů a morfologických či regionálních variant (např. *do bílého rána/dne*). Nejvíce variant se objevuje u slovesných frazémů, u nichž se střídá slovesný komponent, ať už se jedná o vidovou dvojici či synonyma.⁶⁰ To je také případ frazémů, u nichž se střídají slovesa *vzít* a *brát* a kterým je tato práce věnována.

V souvislosti se slovesnými frazémy je potřeba zmínit také tzv. kvazifrazémy. Jsou to takové výrazy, které nejsou zcela pravidelné, současně je u nich však značně

⁵⁶ ČERMÁK, 2007g, s. 66.

⁵⁷ ČERMÁK, 2007g, s. 67–70.

⁵⁸ JELÍNEK, 2018, s. 153.

⁵⁹ ČERMÁK, 2007G, s. 40.

⁶⁰ JELÍNEK, 2018, s. 152–153.

oslabená idiomatičnost, stojí tedy na pomezí frazeologie a pravidelného jazyka. Významnou část kvazifrazémů představují tzv. verbo-nominální kvazifrazémy, verbální frazémy utvořené formálně spojením verba a abstraktního substantiva. Omezená kolokabilita těchto substantiv je váže vždy jen k malému počtu sloves, výsledná spojení lze pak zařadit do jedné ze tří obecných fází – inchoativní (platnost daného substantiva začíná), durativní (platnost substantiva trvá) a terminativní (platnost substantiva se ruší, končí). V ideálním případě lze u jednoho abstraktního substantiva pokrýt všechny tři fáze (např. inchoativní: *projevit zájem*, durativní: *mít zájem*, terminativní: *ztratit zájem*).⁶¹ Některé frazémy se slovesy *vzít* a *brát* rovněž patří k verbo-nominálním kvazifrazémům (např. inchoativní: *vzít ohled*, durativní: *brát ohled*).

Slovesa mohou být součástí různých typů frazémů, dané frazémy však vždy musí náležet do roviny vyšší než jejich komponenty. Jelikož verba patří do roviny lexikální, frazémy, do nichž sloveso jako komponent vstupuje, musí být kolokační či (poly)propoziční. V hierarchii frazeologie existuje i několik samostatných typů frazémů se specifickou povahou. Jedná se o přirovnání, které vyjadřuje podobnostní vztah mezi referentem a modelem, obvyklým komparátorem je výraz *jak/jako* (např. *mít hlad jako vlk*)⁶². Dalším specifickým typem jsou binomiály, které mají pevnou strukturu s neměnným slovosledem a jsou založené na iteraci stejného typu komponentů (např. *nevidět neslyšet*)⁶³. Některé typy propozičních frazémů jsou rovněž známy pod tradičními názvy jako přísloví, pranostiky či citáty.

Nejdůležitější postavení mají ovšem slovesa ve verbálních frazémeh, jež představují nejpočetnější a nejvíce rozmanitý podtyp kolokačních frazémů. Verbální frazémy zahrnují „každou aspoň binární kombinaci slovních forem (z nichž jedna je slovesná), která je anomální v tom, že aspoň jeden z jejích obou (více) diskretních komponentů se v dané funkci a obvykle i významu vyskytuje právě jen v daném frazému (idiomu), popř. v několika málo dalších, obvykle strukturně svázaných.“⁶⁴ Tato definice vystihuje ovšem i jiné typy frazémů než verbální, například přirovnání nebo propoziční frazémy. Kolokační verbální frazémy a frazémy větné se liší především nepřítomností, respektive přítomností pevného subjektu.⁶⁵

⁶¹ ČERMÁK, 1994, s. 11, 26–28.

⁶² ČERMÁK, 2007b, s. 386–7.

⁶³ ČERMÁK, 2007a, s. 414–415.

⁶⁴ ČERMÁK, 2007c, s. 343.

⁶⁵ Ibid., s. 343–344.

Ačkoli jsou verbální frazémy z hlediska struktury velmi rozmanité, společnou charakteristikou je jejich textová funkce, „fungují jako hotový predikát (daný již v systému), kterému je až v textu přiřazován konkrétní subjekt, popř. další aktanty. Tato jejich jednotná funkce je formálně signalizována obecnou přítomností slovesného komponentu (v infinitivní podobě).“⁶⁶ Tyto slovesné komponenty se mohou kombinovat s komponenty všech slovních druhů a monokolokabilními slovy, výjimečně i s pouhými písmeny (např. *neříct ani ň*) nebo propozicemi ve formě klauzí (např. *dělat, co se patří*), zdaleka nejčastější jsou kombinace se substantivy.⁶⁷

Z hlediska obecné sémantické povahy substantivních komponentů verbálních frazémů, převažují mírně abstrakta vůči konkrétům. Jen minimum abstraktních substantiv se přitom opakuje ve více frazémech, nejčastější jsou *slovo, život, svět, cesta a peníze* (např. *mít hlavní slovo, vzít si slovo, předat slovo, poslouchat na slovo...*). Kombinace slovesa a abstraktního substantiva patří mezi tzv. verbo-nominální kvazifrazémy. Z konkrétních substantiv tvoří zajímavou frekventovanou skupinu názvy částí lidského těla, frazémy s takovým komponentem se nazývají somatické (např. *vrtat hlavou*).⁶⁸

Co se týče samotného verbálního komponentu, jedná se zpravidla o vysoce frekventovaná slovesa, která se opakují v desítkách, leckdy i stovkách různých frazémů. Obecně jsou to slovesa „široce relační a statická (*být, mít*), modální (*muset, moct, smět; umět* aj.), široce fázová a kauzativa včetně změny stavu (*začít, dát se do; dát-dostat-vzít, nechat* [...]), základní představitelé hlavních sémantických skupin [(např. verba dicendi)].“⁶⁹ Zajímavý je relativně vysoký výskyt záporného tvaru slovesa, negativní invariant má přibližně 10 % verbálních frazémů, přičemž záporná varianta může být jediná možná (např. *nemít to v hlavě v pořádku*) nebo se může vyskytovat paralelně s pozitivní podobou (např. *(ne)vyržet s dechem*).⁷⁰

Na rozdíl od volných kolokací slovesa s dalšími slovy se u verbálních frazémů předpokládá ustálenost formy, sémantiky a funkce a také určitá minimální frekvence úzu. S tím souvisí i pevně daný sled komponentů frazémů, variabilita slovního pořádku je jen zřídka. Nejobvyklejší, invariantní podoba verbálního frazému má sloveso na prvním místě, reprezentativním tvarem uváděným ve slovníku je infinitiv. Přestože slovosled je

⁶⁶ Ibid., s. 343.

⁶⁷ Ibid., s. 344–345.

⁶⁸ Ibid., s. 348–350.

⁶⁹ Ibid., s. 353.

⁷⁰ Ibid., s. 346.

převážně neměnný, jiné varianty nejsou u verbálních frazémů neobvyklé – až čtvrtina všech frazémů má nějakou ustálenou variantu, u verbálních frazémů jsou syntagmatické varianty (např. *být (už) v letech*) dvakrát častější než varianty paradigmatické (např. *vztyčit/zvednout hlavu*).⁷¹

Jelikož jednotlivé komponenty po vstupu do frazému vlastností jednotky pravidelného jazyka a nelze tedy uvažovat valenci jako součást těchto komponentů, je třeba považovat valenci za součást formy frazému.⁷² Vzhledem k tomu, že verbální frazémy zastávají funkci predikátu, zásadní postavení mají jejich subjekty. Ze sémantického hlediska jsou subjekty verbálních frazémů velice specifické, dominuje zde totiž antropomorfický princip. Lze proto konstatovat, že celá oblast verbálních frazémů „je až na malé výjimky vytvořena pro potřeby kvalifikace personálního, tedy lidského subjektu.“⁷³

Jak již bylo zmíněno, verbální frazémy jsou co do struktury velmi různorodé. Jejich strukturní klasifikace se provádí na základě slovnědruhové platnosti jednotlivých komponentů na jejich vstupní úrovni, zvažují se také monokolokabilní slova (mono) a klauze (KL), následně se stanoví jejich kombinatorika (maximální zjištěný počet komponentů je u verbálních frazémů sedm). Zredukuje-li se jednotlivé strukturní kombinace na binární (dle hierarchie substantivum (S) → adjektivum (A) → verbum (V) → adverbium (ADV)), pak struktura V-S pokrývá zhruba 68 % případů, struktury V-A, V-V a V-ADV každá kolem 6 %, struktura V-synsémantikon přibližně 12 %, jen necelé procento případů má strukturu V-KL. V případě kompletních struktur je nejčastější V-prep-S (např. *být na koni*), na druhém místě v pořadí je pak struktura V-S (např. *vrtat hlavou*), na třetím místě V-A-S (např. *pamatovat lepší časy*), na čtvrtém místě V-pron (např. *vědět své*), pátá v pořadí četnosti je struktura V-mono (např. *být nasnadě*). Těchto pět struktur zastupuje přibližně polovinu všech verbálních frazémů.⁷⁴

⁷¹ Ibid., s. 354–355.

⁷² Ibid., s. 355.

⁷³ Ibid., s. 365.

⁷⁴ Ibid., s. 367–370.

4 DOSAVADNÍ VÝZKUM ČESKÝCH FRAZÉMŮ S KONKRÉTNÍM VERBEM

Tato práce navazuje na podobné studie, jejichž hlavním tématem jsou české frazémy s konkrétním slovesem. Autorem jedné z takto zaměřených studií je František Čermák, jenž si pro popis zvolil verbální frazémy s nejfrekventovanějším českým slovesem *být*⁷⁵. Také Marie Kopřivová si zvolila za svůj zkoumaný materiál frazémy s frekventovanými slovesy, konkrétně se jedná o sloveso *dát*⁷⁶ a dále o slovesa *dát* a *dostat*⁷⁷ v případech, kdy fungují jako konverzní slovesa.

Čermák ve svém článku vychází z dat shromážděných ve třetím díle *SČFI (Výrazy slovesné)*, zaměřuje se pouze na formální stránku vybrané oblasti verbálních frazémů, zastoupeny jsou tedy jen frazémy kolokační. Stranou pozornosti nechává Čermák verbální frazémy se substantivním či adjektivním komponentem. V rámci zvolené skupiny frazémů vymezuje pět hlavních strukturních typů – kombinace slovesa *být* a (1) dalšího slovesa, (2) adverbia, (3) pronomina, (4) monokolokabilního slova a (5) prepozice, přičemž tyto kombinace nemusejí být pouze binární. Největší pozornost věnuje Čermák kombinaci slovesa *být* s předložkou a zájmenem, respektive kombinatorickým možnostem *být* a 22 základních předložek a sedmi frekventovaných zájmen se značně obecnou sémantikou (*ten, se, vše, nic, něco, někdo a co?*) – např. *být v tom, být bez sebe, být po všem, být na nic* apod. Dochází k zajímavému zjištění, že téměř všechny sledované komponenty jsou zastoupeny alespoň v jedné kombinaci zvoleného typu, výjimkou jsou prepozice *mezi, mimo a ob*, tyto frazémy tedy zastávají významnou pozici, ačkoli dlouho stály na periferii zájmu, případně vůbec nebyly registrovány.

V první ze svých studií se Kopřivová soustředí na variabilitu českých verbálních frazémů se slovesem *dát*. Podle jejích zjištění je toto sloveso v českých frazémech třetím nejčastějším, hned po slovesech *být* a *mít* (dle dat z korpusu SYN2015; sloveso *vzít* je zde na deváté příčce, *brát* uvedené není). Analýzu prováděla s pomocí korpusového nástroje FRANTA (frazémová anotace a textová analýza) na základě dat z českého psaného korpusu SYN2015, jehož výhodou je reprezentativnost, současně je však poměrně malý, proto jsou data porovnána též s výrazně větším, ačkoli nevyváženým, korpusem SYN_v6.

⁷⁵ ČERMÁK, 2007f, s. 527–535.

⁷⁶ KOPŘIVOVÁ, 2020, s. 155–163.

⁷⁷ KOPŘIVOVÁ, 2019, s. 215–226.

Automatická anotace frazémů v korpusech odhalila v porovnání se SČFI větší počet různých slovesných frazémů s komponentem *dát*, tento počet přitom roste s velikostí zvoleného korpusu (SČFI zachycuje 466 frazémů, SYN2015 529 a SYN_v6 712).

Kopřivová v tomto článku dělí frazémy s komponentem *dát* do devíti formálních skupin – sloveso + akuzativ (abstraktní substantivum), sloveso + akuzativ (konkrétní substantivum), sloveso + infinitiv, sloveso + prepozice + abstraktum, sloveso + prepozice + konkrétním, sloveso + monokolokabilní slovo, sloveso v negaci, fixní idiom, delší idiom. Nejpočetnější jsou přitom fixní idiomy (např. *to dá rozum*), frazémy s předložkami (např. *dát za pravdu, dát k ledu*) a s monokolokabilním komponentem (např. *dát bacha*), naopak nejméně zastoupená formální skupina je sloveso v negaci (např. *nedat dopustit*). Podrobnější analýza skupin s akuzativem pak ukazuje jejich zvyšující se frekvenci (snad pod vlivem angličtiny) a postupující gramatikalizaci slovesa *dát*.

I v další studii se Kopřivová věnuje frazémům se slovesným komponentem, zaměřuje se přitom na analýzu verbálních frazémů s konverzními slovesy *dát* a *dostat*, mimo pozornost nezůstávají ani jejich vidové protějšky, tedy slovesa *dávat* a *dostávat*. Konverzními jsou zde myšlena taková slovesa, která popisují tutéž situaci ze dvou různých perspektiv. Kopřivová opět prezentuje žebříček nejčastějších sloves vyskytujících se v českých frazémech, tentokrát ovšem na základě korpusu SYN_v7 – i zde je verbum *dát* třetím nejfrekventovanějším, sloveso *dostat* stojí hned na další pozici. Použitým materiálem jsou česky psané texty, převážně z oblasti žurnalistiky, obsažené v psaném korpusu SYN_v7, anotované v pilotní verzi nástroje pro anotaci frazémů a kolokací FRANTA.

Kopřivová identifikovala celkem 215 kolokačních lemmat s totožnými lexikálními komponenty a významem, odlišujících se pouze použitým slovesem *dát* nebo *dostat*. 41 % z nich je vysoce frekventovaných. Ze sémantického hlediska jsou nejpočetnější skupinou výrazy týkající se násilí (např. *dát/dostat za uši, dát/dostat čochku*). Analýza daných sloves také ukázala, že konverzní frazémy jsou poměrně časté, avšak frekvence výskytů není u obou sloves rovnoměrná, varianta se slovesem *dostat* je obvykle ta četnější (např. *dát za vyučenou* má 712 výskytů, *dostat za vyučenou* 891). V určitých specifických případech mohou jako konverzní k *dát* a *dostat* fungovat i jiná slovesa, jedním z nich je i verbum *vzít* konverzní ke slovesu *dát* (např. *dát někomu dovolenou/vzít si dovolenou*). Právě zachycení existence konverzních protějšků ve frazémové anotaci

korpusů by podle Kopřivové mohlo přispět k odhalování dosud nezjištěných frazémů, které mohou mít například velmi nízkou frekvenci či převažuje jejich doslovné užití, automatická anotace je proto neidentifikuje.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 MATERIÁL A METODA

Předmětem následujícího výzkumu jsou české frazémy, jedním z jejichž komponentů je sloveso *vzít* či *brát* v libovolném tvaru, zvažovány budou i jejich reflexivní podoby *vzít si/se* a *brát si/se*. Typově se jedná o frazémy kolokační, převážně verbální, a frazémy propoziční. Zdrojem pro vyhledávání potřebných dat jsou vybrané korpusy *Českého národního korpusu* (ČNK) a příslušné díly *Slovníku české frazeologie a idiomatiky* (SČFI).

Na základě výsledku hledání v SYN_v11 (viz Tab 1) patří slovesa *vzít* a *brát* mezi nejfrekventovanější verba, která jsou součástí frazémů. V žebříčku zaujímají 16., respektive 18. místo, přičemž nejfrekventovanější slovesné komponenty frazémů jsou *mít*, *být*, *dát*, *dostat* a *jít* (práce o třech z těchto sloves ve frazémech viz výše). Hledání těchto dat bylo provedeno zadáním pokročilého dotazu v CQL – [tag="V.*" & col_type=".*[ZH]"] – a následným sestavením frekvenčního seznamu podle atributu lemma.

Pořadí	Sloveso	Frekvence výskytu	Počet kolokačních lemmat
1	mít	12 313 276	2775
2	být	8 098 257	6958
3	dát	1 856 309	1059
4	dostat	1 486 002	873
5	jít	855 693	649
6	získat	733 644	166
7	dělat	667 685	662
8	stát	626 109	425
9	dávat	586 042	337
10	přijít	580 188	304
11	řici	561 446	226
12	udělat	496 773	454
13	nechat	460 365	263
14	hrát	420 435	189

15	najít	385 263	125
16	vzít	383 334	395
17	podat	342 740	35
18	brát	342 723	321

Tab 1: Nejfrekventovanější slovesa objevující se ve frazémeh v korpusu SYN_v11.

Slovesa *vzít* a *brát* byla zvolena společně, jelikož v převažující části svých významů jsou synonymní, v takových případech jsou pak považována za vidové protějšky (*vzít* je dokonavé, *brát* nedokonavé).⁷⁸ Proto také mnohdy vystupují jako paradigmatické varianty téhož frazému, třebaže se liší jejich distribuce a obvykle je za invariantní považována pouze jedna z těchto variant.

Příslušné frazémy byly vyhledávány v synchronním psaném korpusu SYN_v11. Ten má řadu výhod i nevýhod. Jedná se o nejnovější verzi korpusu řady SYN, zveřejněn byl roku 2022 a poskytuje tedy aktuální údaje. Další předností je jeho velikost, obsahuje přes pět miliard slov, má tudíž předpoklady k zachycení i méně frekventovaných frazémů. Velikou nevýhodou je na druhou stranu skutečnost, že tento korpus není reprezentativní, v jeho složení totiž značně dominují publicistické texty, neboť zahrnuje všechny dříve vzniklé korpusy řady SYN, mezi nimiž jsou i rozsáhlé publicistické korpusy.⁷⁹

V částech této práce, u nichž je podstatná reprezentativnost korpusu, je proto využíván subkorpus SYN_v11, sestávající z korpusů SYN2020 a SYN2015. Tyto korpusy jsou oba reprezentativní, beletrie, oborová literatura a publicistika zaujímají po třetinách celkového rozsahu, jenž je u obou korpusů přibližně 100 milionů slov. Ačkoli jsou strukturou a anotací podobné korpusu SYN_v11, ten nahrazuje syntaktickou anotací reprezentativních korpusů anotací frazémovou⁸⁰.

Všechny novější verzované korpusy řady SYN jsou opatřeny frazémovou anotací a jsou označovány pomocí programu pro automatickou identifikaci frazémů a

⁷⁸ Jednotlivé významy viz např. slovníková hesla ze *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* a *Slovníku spisovného jazyka českého* uvedené u příslušných lexémů v Internetové jazykové příručce - *Internetová jazyková příručka* [online] (2008–2023). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2023-07-05] Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=vz%C3%ADt/> / <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=br%C3%A1t>.

⁷⁹ O korpusu SYN_v11 viz KŘEN, Michal. Korpus SYN verze 11. In CVRČEK, Václav, RICHTEROVÁ, Olga (eds). *Příručka ČNK* [online]. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php?id=cnk:syn:verze11&rev=1671626722>.

⁸⁰ Ibid.

ustálených kolokací⁸¹ FRANTA (Frazémová anotace a textová analýza).⁸² Tento program je založen primárně na vstupních datech ze SČFI. Všechna hesla z tohoto slovníku, respektive všech jeho dílů vyjma onomaziologického, byla přepsána do tzv. tabulek, program pak postupně porovnává slova příslušného textu s těmito tabulkami a hledá shodu. Kupříkladu v případě nesouvislých a ohebných frazémů je program schopen automaticky anotovat i všechny slovosledné varianty, všechny gramatické tvary ohebných frazémů i různé paradigmatické varianty. Ve výsledku má tedy nástroj FRANTA potenciál odhalit i frazémy, které v SČFI uvedeny nejsou.⁸³

Je však potřeba mít na paměti, že nástroj FRANTA funguje zatím pouze v pilotní verzi. Vzhledem k tomu, jak složitá je problematika frazeologie, se proto při automatické identifikaci frazémů vyskytuje určitá míra chybovosti. Jednou z možných chyb je označení výskytů, které nejsou frazeologické. Důvodem je existence doslovného homonyma vedle příslušného frazému (např. *lízat si rány*). Další potíže mohou nastat v případě nesouvislých frazémů, jelikož automatická anotace označí i falešné výskyty (např. frazém *mít právo* je identifikován i ve větě *Mám advokátní praxi zaměřenou na rodinné právo.*). Některé frazémy či jejich výskyty navíc nemusejí být z různých důvodů (např. kvůli chybné morfologické disambiguaci) automaticky označeny.⁸⁴

Automaticky identifikované frazémy a ustálené kolokace jsou v korpusovém rozhraní KonText označeny dvěma pozičními atributy **col_lemma** (collocation lemma) a **col_type** (collocation type). Atribut **col_lemma** má podobu slovníkového hesla v základním tvaru pro jednotlivé víceslovné jednotky, příslušná slova jednotky jsou oddělena podtržítkem. Konkrétní hodnota tohoto atributu může v určitých případech obsahovat varianty (např. *někomu_došla/dojde_trpělivost*), symboly pro označení

⁸¹ Ustálené kolokace jsou svým způsobem rovněž anomální. Nejsou sice idiomatické, jejich nadprůměrná frekvence je ovšem statisticky významná, navíc komponenty ustálených kolokací nebývají zcela volně substituovatelné. Ustálené kolokace lze je proto v tomto ohledu považovat za frazémy na periferii frazeologie, tedy kvazifrazémy.

⁸² Informace o frazémové anotaci viz KŘIVAN, Jan. Automatická anotace frazémů a ustálených kolokací. In CVRČEK, Václav, RICHTEROVÁ, Olga (eds). *Průručka ČNK* [online]. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php?id=seznamy:frazemy&rev=1612875473>.

⁸³ Tyto a další bližší informace o způsobu přenosu dat ze slovníku do korpusu a fungování automatické anotace frazémů v korpusovém nástroji FRANTA viz HNÁTKOVÁ, Milena, 2002. Značkování frazémů a idiomů v Českém národním korpusu s pomocí Slovníku české frazeologie a idiomatiky. *Slovo a slovesnost*. 63(2), 117–126. a KOPŘIVOVÁ, Marie, HNÁTKOVÁ, Milena. 2014. From dictionary to corpus. In JESENŠEK, Vida; GRZYBEK, Peter (eds.). *Phraseology in Dictionaries and Corpora*. Maribor: Filozofská fakulteta Maribor. 155–168.

⁸⁴ Viz KŘIVAN, Jan. Automatická anotace frazémů a ustálených kolokací. In CVRČEK, Václav, RICHTEROVÁ, Olga (eds). *Průručka ČNK* [online]. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php?id=seznamy:frazemy&rev=1612875473>.

slovního druhu (objevuje se především u přirovnání se značnou variabilitou; např. *V_jako_u_vytržení*) či zástupná slova jako *někdo*, *nějaký*, *dělat* aj. (např. *vzít někomu slova z úst*).⁸⁵

Atribut *col_type* má celkem dvě pozice a je reprezentován dvoupísmennou značkou. První písmeno označuje typ víceslovné jednotky a může nabývat následujících hodnot – **J** (víceslovné spojky; např. *i_když*), **K** (neslovesné kolokace; např. *chladná hlava*), **M** (příslovní, okřídlená rčení, citace apod.; např. *člověk nikdy neví*), **P** (přirovnání; např. *mít hlad jako vlk*), **Q** (kvazifrazémy; např. *brát peníze*), **S** (větné výrazy; např. *čert to vem*) a **V** (slovesné kolokace; např. *vzít nohy na ramena*). Druhé písmeno má pouze dvě hodnoty, **H** označuje hlavní slovo víceslovné jednotky a **Z** slovo, případně slova, závislé. Hlavní člen ovšem nemusí být nutně například syntakticky řídicí člen jednotky, zpravidla to bývá její poslední slovo.⁸⁶

Frazémy se slovesy *vzít* a *brát* lze ve vybraných korpusech vyhledávat prostřednictvím aplikace KonText⁸⁷ dvěma způsoby. Prvním z nich je zadání lemmatu *vzít*, respektive *brát*, a následné sestavení frekvenčního seznamu podle výchozího atributu *col_lemma* v menu Frekvence – Vlastní. V tomto seznamu jsou všechna identifikovaná kolokační lemmata seřazená dle absolutní frekvence výskytu. Vzhledem k chybovosti automatické anotace je však třeba předpokládat, že ne všechna nalezená kolokační lemmata, obzvláště ta s minimální absolutní frekvencí, jsou skutečně frazémy se slovesem *brát* či *vzít*.

Druhou možností je zadat pokročilý dotaz [*lemma="vzít"&col_lemma="."*], respektive [*lemma="brát"&col_lemma="."*], a následně opět sestavit frekvenční seznam na základě atributu *col_lemma*. Rozdíl mezi těmito způsoby spočívá v celkovém počtu vyhledaných jednotlivých výskytů – zatímco výsledkem vyhledávání dle lemmatu jsou všechny výskyty daných sloves v příslušném korpusu, pokročilými dotazy lze vyhledat pouze ty výskyty *vzít* či *brát*, které jsou součástí nějakého kolokačního lemmatu. Paralelně k frekvenčnímu seznamu kolokačních lemmat je navíc zjištěna také typová distribuce frazémů se slovesy *vzít* a *brát*.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ MACHÁLEK, Tomáš. KonText – aplikace pro práci s jazykovými korpusy [online]. FF UK, Praha, 2014. Dostupné z: <<http://kontext.korpus.cz>>.

K detailnější analýze byly vybrány v reprezentativním subkorpusu SYN2020 + SYN2015 frazémy, jež patří mezi 15 nejfrekventovanějších v oblasti tří textových typů: beletrie, publicistiky a oborové literatury (pro každé sloveso zvlášť). Tyto frazémy byly nalezeny zadáním výše zmíněného pokročilého dotazu, sestavením frekvenční distribuce v menu Frekvence – Typy textů (klíčovým strukturním atributem zde bude skupina textových typů [txtype_group]), následným použitím pozitivního filtru u jednotlivých skupin a konečně vygenerováním frekvenčního seznamu na základě atributu col_lemma. U těchto vybraných frazémů jsou analyzovány jejich gramatické profily, variabilita, typ (u verbálních frazémů také struktura), porovnání sloves *vzít* a *brát* (zda se v daném frazému vyskytují obě a v jakém poměru) a případně i idiomaticnost a obvyklé kolokace (např. typické subjekty nebo objekty u verbálních frazémů).

6 FRAZÉMY SE SLOVESY *VZÍT* A *BRÁT*

V celém korpusu SYN_v11 bylo nalezeno 395 kolokačních lemmat se slovesem *vzít* (viz Příloha 1), celkový počet jejich výskytů je 383 344, frazeologické výskyty tak reprezentují přibližně 30 % výskytů slovesa *vzít* v daném korpusu. Se slovesem *brát* automatická anotace identifikovala 321 kolokačních lemmat (viz Příloha 2) s celkovým počtem výskytů 342 726 a tvoří rovněž zhruba 30 % všech výskytů slovesa *brát*. Absolutní distribuce obou sloves je tedy srovnatelná, odlišný počet kolokačních lemmat ovšem naznačuje, že pravděpodobně existují frazémy, u nichž se užívá pouze verbum *vzít* nebo *brát*.

Nejfrekventovanějšími kolokačními lemmaty se slovesem *vzít* jsou v SYN_v11 *vzít v úvahu* (28 298 výskytů), *vzít na vědomí* (22 555 výskytů) a *vzít na sebe* (20 139 výskytů). Sloveso *brát* se nejčastěji objevuje v kolokačních lemmatech *brát vážně* (59 086 výskytů), *brát v úvahu* (25 636 výskytů) a *brát v potaz* (19 439 výskytů).

Absolutně nejfrekventovanějším frazémem je tedy *brát vážně*, syntagmatickou variantou tohoto frazému je *brát smrtelně vážně*. Ačkoli nebylo identifikováno kolokační lemma *vzít vážně*, v korpusu se tato varianta vyskytuje, ovšem s přibližně desetkrát nižší frekvencí než *brát vážně*. Dále je to frazém *vzít/brát v úvahu*, v jehož případě je vzhledem k velice podobné frekvenční distribuci obtížné určit invariant. Další paradigmatickou variantou je *vzít/brát do úvahy*. Významově blízký těmto frazémům je *vzít/brát v potaz*, ten na rozdíl od nich ovšem upřednostňuje výrazněji verbum *brát*, obsahuje navíc monokolokabilní slovo *potaz*. Frazém *vzít/brát na vědomí* se neobjevuje v jiných variantách, invariantní je podoba se slovesem *vzít*. Podobná situace je i v případě frazému *vzít/brát na sebe*, invariantem je varianta se *vzít*, která je více než dvakrát častější. Obvyklými předměty tohoto frazému jsou abstraktní substantiva *odpovědnost*, *vina*, *riziko*, *úkol* a *břímě*.

Co se týče typu, u obou sloves velice výrazně převládají verbální frazémy (col_type VZ/VH; např. *vzít zpátky*), k nimž patří i kvazifrazémy (col_type QZ; např. *vzít si dovolenou*), a to jak celkovou frekvencí výskytu, tak počtem kolokačních lemmat. V menší míře se slovesa *vzít* a *brát* vyskytují také v propozičních frazémech (col_type SZ/SH a MZ/MH; např. *čert to vem; bůh dal, bůh vzal*), v přirovnáních (col_type PZ/PH; např. *brát to, jak to je*), okrajově jsou tato verba zastoupená i u neslovesných frazémů (col_type KZ/KH; např. *celkem vzato*).

6.1 NEJFREKVENTOVANĚJŠÍ FRAZÉMY DLE TEXTOVÝCH SKUPIN

K detailnější analýze bylo vybráno 15 nejfrekventovanějších kolokačních lemmat se slovesem *vzít* (viz Tab 2), respektive *brát* (viz Tab 3), zvláště z oblasti beletrie, publicistiky a oborové literatury. Aby bylo možné tyto tři textové skupiny relevantně porovnávat, byl jako zdroj dat zvolen reprezentativní subkorpus SYN_v11: SYN2020 + SYN2015. Nejvíce frazémů se slovesem *vzít* je v tomto subkorpusu zastoupeno v beletrii (12 660 výskytů a 290 kolokačních lemmat), výrazně menší četnost je v publicistice (4 956 výskytů a 242 kolokačních lemmat) a oborové literatuře (4 686 výskytů a 222 kolokačních lemmat). V případě frazémů s verbem *brát* nejsou frekvenční rozdíly v rámci textových skupin tak veliké. Nejfrekventovanější jsou tyto frazémy v beletrii (6 672 výskytů a 229 kolokačních lemmat), dále v oborové literatuře (5 193 výskytů a 181 kolokačních lemmat) a publicistice (5 117 výskytů a 200 kolokačních lemmat).

Protože se některé frazémy vyskytují ve dvou nebo i ve všech třech textových skupinách, celkem je pro analýzu vybráno 28 kolokačních lemmat se slovesem *vzít* a 22 kolokačních lemmat se slovesem *brát*. Jen šest z nich se ve vybraném frekvenčním žebříčku objevuje s oběma slovesy (*vzít/brát na sebe*, *vzít/brát na vědomí*, *vzít/brát peníze*, *vzít/brát v potaz*, *vzít/brát v úvahu* a *vzít/brát za ruku*), za jeden frazém jsou považovány i morfologické varianty *brát ohled/ohledy*, *vzít do náruče/náručí*, syntagmatické varianty *brát (si) s sebou* a synonymní *vzít zpět/zpátky*). Celkově tedy je v následující části popsáno 40 frazémů (s výjimkou *brát zřetel*, *vzít si volno* a *vzít si úvěr* jsou všechny uvedeny v SČFI).

Některé frazémy se s vysokou frekvencí objevují ve všech třech nebo alespoň dvou textových skupinách, mnoho z nich je však charakteristických jen pro jednu skupinu, nejčastěji beletrii (viz Tab 2 a Tab 3 – frazémy charakteristické pro beletrii jsou zvýrazněny žlutě, pro oborovou literaturu modře a pro publicistiku červeně; kolokační lemmata v těchto tabulkách jsou řazena primárně podle pořadí frekvence v beletrii, případně v oborové literatuře a nakonec v publicistice). U několika z vybraných frazémů byla automaticky identifikována varianta s pouze jedním ze sloves *vzít* a *brát* (*vzít za kliku*, *celkem vzato*, *vezměte si například*, *vzít do vazby*, *brát vážně*, *brát (si) s sebou*, *nebrat konce*, *brát prášky*, *to беру*, *nebrat si servítky* a *brát s rezervou*), ručně proto byla ověřena i případná existence výskytů s druhým slovesem.

V následující analýze jsou vybrané frazémy rozděleny do čtyř skupin: (1) frazémy, které mají vysokou frekvenci ve dvou nebo třech textových skupinách současně, (2) frazémy, které se mezi nejfrekventovanějšími objevují pouze v beletrii, (3) frazémy, které se mezi nejfrekventovanějšími objevují pouze v oborové literatuře a (4) frazémy, které se mezi nejfrekventovanějšími objevují pouze v publicistice. V rámci těchto skupin jsou frazémy řazeny podle pořadí v tabulkách 2 a 3, přednost má přitom sloveso *brát*.

KOLOKAČNÍ LEMMATA SE SLOVESEM <i>VZÍT</i>	beletrie (pořadí frekvence)	oborová literatura (pořadí frekvence)	publicistika (pořadí frekvence)
vzít_za_ruku	1	8	
vzít_na_sebe	2	3	2
vzít_do_náruče	3		
vzít_v_úvahu	4	1	1
vzít_zpátky	5		
vzít_na_vědomí	6	2	5
vzít_za_kliku	7		
vzít_peníze	8	14	7
vzít_si_na_sebe	9		10
vzít_si_na_starost	10	11	
vzít_do_náručí	11		
vzít_si_do_hlavy	12		
vzít_si_život	13		11
vzít_si_volno	14		
vzít_nohy_na_ramena	15		
vzít_v_potaz		4	4
vzít_za_své		5	6
vezměte_si_například		6	
vzít_zpět		7	3
vzít_si_příklad		9	13
celkem_vzato		10	
vzít_zavděk		12	
vzít_si_k_srdci		13	15

vzít_si_stranou		15	
vzít_si_úvěr			8
vzít_si_dovolenou			9
vzít_útokem			12
vzít_do_vazby			14

Tab 2: Seznam nejfrekventovanějších kolokačních lemmat se slovesem vzít.

KOLOKAČNÍ LEMMATA SE SLOVESEM BRÁT	beletrie (pořadí frekvence)	oborová literatura (pořadí frekvence)	publicistika (pořadí frekvence)
brát_vážně	1	2	1
brát_s_sebou	2	6	7
brát_do_rukou	3	9	13
brát_na_vědomí	4	5	
brát_v_úvahu	5	1	3
brát_ohled	6	4	6
brát_si_s_sebou	7	13	
vzít_za_ruku	8		
brát_ohledy	9	10	
nebrat_konce	10	15	11
brát_dech	11		14
zvednout_telefon	12		
brát_na_lehkou_váhu	13	11	10
brát_prášky	14		
brát_peníze	15		9
brát_v_potaz		3	2
brát_zřetel		7	
brát_na_sebe		8	8
brát_jako_samozřejmost		12	12
brát_s_rezervou		14	15
to_beru			4
nebrat_si_servítky			5

Tab 3: Seznam nejfrekventovanějších kolokačních lemmat se slovesem brát.

6.1.1 NEJFREKVENTOVANĚJŠÍ FRAZÉMY: VÍCE TEXTOVÝCH SKUPIN SOUČASNĚ

6.1.1.1 BRÁT VÁŽNĚ

Frazém *brát vážně* je v žánrově vyváženém subkorpusu SYN2020 + SYN2015 zcela nejfrekventovanější s absolutní frekvencí 3258 výskytů (i.p.m.⁸⁸ 13,41), ve vysoké frekvenci se objevuje rovněž ve všech textových skupinách. Varianta se slovesem *vzít* nebyla automaticky anotována, přesto je možné skrze kolokace lemmatu *vážně* tuto variantu odhalit. Oproti slovesu *brát* je však značně minoritní, počet výskytů je více než desetkrát nižší, *brát vážně* je tedy jednoznačně invariantem. Neobvyklé naopak nejsou různé syntagmatické varianty frazému *brát vážně*, v nichž se objevují výrazy jako *příliš*, *moc*, *tak* či *smrtelně*.

Typově se jedná o kolokační verbální frazém se strukturou V-Adv. Komponent *vážně* je ve výjimečných případech ve tvaru komparativu, verbum lze v tomto frazému ohýbat poměrně volně, objevuje se ve všech osobách, číslech, časech, způsobech i obou slovesných rodech, výjimečný není ani negativní tvar. Nejobvyklejší podobou je aktivní infinitiv (*brát vážně*), dále indikativ 3. osoby singuláru a plurálu v přítomném (*bere/berou vážně*) a minulém čase (*bral/brali vážně*). U varianty s verbem *vzít* je nejobvyklejší tvar infinitivu (*vzít vážně*) a 3. osoby singuláru a plurálu minulého času (*vzal/vzali vážně*).

6.1.1.2 BRÁT (SI) S SEBOU

Varianta *brát s sebou* je v subkorpusu SYN2020 + SYN2015 čtvrtou nejčastější s absolutní frekvencí 696 výskytů (i.p.m. 2,86), varianta *brát si s sebou* je na desátém místě s absolutní frekvencí 350 (i.p.m. 1,44). Obě kolokační lemmata se objevují mezi nejfrekventovanějšími ve všech textových skupinách, jen *brát si s sebou* mezi nejčastější v oblasti publicistiky nepatří. Varianty těchto kolokačních lemmat se slovesem *vzít* nebyly programem identifikovány, přestože v SČFI3 jsou zaznamenány, navíc je *vzít (si) s sebou* zřejmě až čtyřikrát častější než varianta s verbem *brát*.

Tento frazém patří mezi frazémy kolokační verbální, struktura je V-prep-pron. Ostatní komponenty kromě verba jsou neměnné, použít se mohou i jiné slovosledné varianty. Nejobvyklejšími tvary frazému *brát (si) s sebou* jsou indikativ 3. osoby singuláru minulého času (*bral (si) s sebou*), aktivní infinitiv (*brát (si) s sebou*), 3. a 1.

⁸⁸ Relativní frekvence, počet pravděpodobných výskytů v milionovém korpusu.

osoby singuláru v čase přítomném (*bere/beru (si) s sebou*) a 3. osoba plurálu v čase minulém (*brali (si) s sebou*). Varianta *vzít (si) s sebou* se nejčastěji vyskytuje v infinitivu (*vzít (si) s sebou*) a 3. osobě singuláru minulého času (*vzal (si) s sebou*), dalšími frekventovanými tvary jsou 3. osoba singuláru futura (*vezme (si) s sebou*), 3. osoba plurálu minulého času (*vzali (si) s sebou*) a 1. osoba singuláru futura (*vezmu (si) s sebou*).

Varianta *vzít/brát si s sebou* vyžaduje lidský subjekt a živý či neživý objekt v akuzativu, u varianty *vzít/brát s sebou* může být subjekt i neživý, obvykle se jedná o přírodní živél (např. *voda, proud*). V takovém případě má tento frazém význam „strhnout a unést/unášet s sebou“ a objevuje se jen ve třetí osobě, vyloučeny jsou tvary pasiva, imperativu a negace. Pasivní tvary nejsou možné u frazému *vzít/brát (si) s sebou* ani ve významu „(při)nést (si) něco, mít něco sbaleno, mít u sebe“.

6.1.1.3 BRÁT DO RUKOU

V daném subkorpusu je frazém *brát do rukou* celkově na sedmé pozici frekvenčního seznamu s 577 výskyty (i.p.m. 2,38). Vysokou absolutní frekvenci má tento frazém v beletrii, publicistice i oborové literatuře. *Vzít do rukou* sice není ve zvoleném subkorpusu identifikováno, přesto je tato varianta na základě vyhledaných kolací přinejmenším stejně obvyklá. Ačkoli se toto spojení může vzhledem k vysoké frekvenci všech jeho komponentů a nepřítomnosti idiomatičnosti na první pohled zdát jako pouhá pravidelná kombinace, jde skutečně o frazém. Velmi silná ustálenost této kombinace může být doložena tím, že substantivum *ruka* je čtvrtým nejfrekventovanějším substantivem, které se pojí se slovesem *brát* (po substantivech *úvaha, ohled* a *člověk*) a nejfrekventovanějším substantivem pojícím se se slovesem *vzít*.

Jedná se o kolokační verbální frazém se strukturou V-prep-S, substantivum *ruka* ho navíc řadí mezi frazémy somatické. Nejčastějším tvarem frazému *brát do rukou* je indikativ pro 3. osobu singuláru přítomného času (*bere do rukou*), dále jsou to 3. osoba singuláru v čase minulém (*bral do rukou*), 1. osoba singuláru přítomného času (*beru do rukou*), 3. osoba plurálu přítomného času (*berou do rukou*) a aktivní infinitiv (*brát do rukou*). Další tvary jsou zastoupeny jen v nízké frekvenci, v pasivních tvarech se tento frazém nepoužívá vůbec. U varianty se slovesem *vzít* je nejfrekventovanější 3. osoba singuláru v minulém čase (*vzal do rukou*), aktivní infinitiv (*vzít do rukou*) a 3. osoba singuláru ve futuru (*vezme do rukou*). Kromě slovesa může měnit tvar rovněž substantivní komponent, jenž se používá v genitivu plurálu i singuláru (*brát do rukou/ruky*).

6.1.1.4 BRÁT OHLED/OHLEDY

Frazém *brát ohled* je v subkorpusu SYN2020 + SYN2015 šestým nejfrekventovanějším kolokačním lemmatem se slovesem *brát* s absolutní frekvencí 653 výskytů (i.p.m. 2,69), varianta *brát ohledy* je frekventovaná o něco méně, vyskytuje se 325krát. Mezi 15 nejčastějšími kolokačními lemmaty se objevuje *brát ohled* ve všech textových skupinách, *brát ohledy* jen v beletrii a oborové literatuře, varianta se singulárovým tvarem substantivního komponentu je přitom vždy čtenější. *Brát ohled/ohledy* je invariant, neboť výskyt varianty s verbem *vzít* je pouze minoritní. Ve spojení se substantivem *ohled* je nejfrekventovanějším verbem právě *brát*.

Typově se frazém *brát ohled/ohledy* řadí mezi kolokační verbální frazémy se strukturou V-S. Jelikož substantivní komponent je abstraktum a celý frazém lze přiřadit k durativní fázi (varianta s verbem *vzít* je inchoativní), je možné ho označit za verbo-nominální kvazifrazém. Slovesný komponent se v tomto frazému objevuje ve všech způsobech, osobách, číslech i časech, v pasivu se ovšem nevyskytuje, velice častá je záporná podoba slovesa *brát*. Zdaleka nejfrekventovanějším tvarem je v případě tohoto frazému aktivní infinitiv (*brát ohled/ohledy*), následují 3. osoby singuláru a plurálu v přítomném (*bere/berou ohled/ohledy*) a minulém čase (*bral/brali ohled/ohledy*). Rovněž u verba *vzít* je nejobvyklejším tvarem aktivní infinitiv (*vzít ohled*).

6.1.1.5 NEBRAT KONCE

Frazém *nebrat konce* lze ve zvoleném subkorpusu nalézt na dvanácté příčce frekvenčního seznamu s celkovým počtem výskytů 338 (i.p.m. 1,39), patří mezi nejfrekventovanější ve všech třech textových typech. Varianta tohoto frazému se slovesem *vzít* se běžně nevyskytuje a není ustálená, doložena je jen velice vzácně (*Série neúspěchů fotbalistů Kladna nevzala konce ani v duelu se Souší.*). Za paradigmatickou variantu je však možné považovat *nemít konce*.

Nebrat konce patří typově mezi kolokační verbální frazémy se strukturou V-S. Anomálie tohoto frazému je patrná již na první pohled díky záporné invariantní podobě, příznakový je také bezpředložkový genitiv po slovese *brát* namísto očekávaného akuzativu. Frazém *nebrat konce* je rovněž omezen jen na několik málo tvarů, neobjevuje se v pasivu, v 1. a 2. osobě obou čísel, v imperativu a ani v infinitivu (s výjimkou jednoho výskytu – *...a třeba tě již unavily periody, jež nechtěly brát konce*). Afirmativní podoba frazému se až na jednu výjimku (*...chceme ale, aby spekulativní jednání brala někdy*

konce.) rovněž běžně neobjevuje. Nejfrekventovanějším tvarem je indikativ 3. osoby singuláru přítomného času (*nebere/nebral konce*).

6.1.1.6 BRÁT DECH

Celkově se v subkorpusu SYN2020 + SYN2015 frazém *brát dech* vyskytuje 294krát (i.p.m. 1,21) a je šestnáctý nejfrekventovanější. Ve vyšší frekvenci se objevuje v beletrii a publicistice, nikoli však v odborné literatuře. Varianta *vzít dech* je na základě vybraných dat přibližně třikrát méně frekventovaná, přesto je tento frazém zaznamenán v SČFI3 pouze se slovesem *vzít*. Důvodem preference verba *brát* vůči *vzít* může být snaha zdůraznit opakovanost či durativnost, s čímž souvisí také od tohoto frazému odvozené adjektivum *dechberoucí*.

Z hlediska typu se frazém *brát dech* řadí mezi kolokační verbální frazémy, jeho struktura je V-S a lze ho označit současně za idiom. Význam idiomu *brát dech* je „být ohromující, překvapivý, působit silným dojmem“. Prototypicky se užívá jen v indikativu 3. osoby singuláru a plurálu v přítomném času (*bere/berou dech*) a v minulém čase (*bral/brali dech*), u varianty *vzít dech* je to pak minulý čas (*vzal/vzali dech*) a futurum (*vezme/vezmou dech*). Varianta se slovesem *vzít* je preferovaná pouze při použití budoucího času. Jen vzácně se frazém *brát dech* vyskytuje v jiných osobách, způsobech a infinitivu, pasivní tvary se u tohoto frazému nepoužívají, neobjevuje se ani negativní podoba slovesného komponentu.

6.1.1.7 BRÁT NA LEHKOU VÁHU

Ve zvoleném subkorpusu je frazém *brát na lehkou váhu* na základě absolutní frekvence na jedenácté pozici s celkovým počtem výskytů 349 (i.p.m. 1,44). Ve vysoké frekvenci se objevuje ve všech třech textových typech. Varianta se slovesem *vzít* se zde vyskytuje pouze šestkrát, není tedy nijak ustálená.

Jedná se o frazém kolokační verbální se strukturou V-prep-A-S. Komponenty jsou vyjma toho verbálního neměnné a velice úzce spojené, výjimečně se může objevit příznakový slovosled *na lehkou váhu brát*. *Brát na lehkou váhu* lze označit díky metaforickému významu rovněž za idiom. Význam idiomu *brát na lehkou váhu* by bylo možné definovat jako „podceňovat závažnost, nepřisuzovat něčemu dostatečnou vážnost, důležitost (obzvláště situaci, slovům, varování, životu apod.)“. Konkrétní použití a

význam naznačují durativní povahu frazému *brát na lehkou váhu*, proto je invariantní a jedinou ustálenou variantou právě imperfektivní komponent *brát*.

Verbum *brát* se vyskytuje ve všech osobách, číslech, způsobech, slovesných rodech i časech, ačkoli použití futura a pasivu je minimální, naopak poměrně častý je také negativní podoba slovesa. Zdaleka nejfrekventovanějším tvarem je aktivní infinitiv (*brát na lehkou váhu*), v menší míře je to pak 3. osoba přítomného singuláru i plurálu (*bere/berou na lehkou váhu*), 3. osoba singuláru v minulém čase (*bral na lehkou váhu*) a imperativ ve 2. osobě plurálu (tento tvar pouze v negaci – *neberte na lehkou váhu*). V imperativu a infinitivu se tento frazém užívá obvykle jako doporučení či varování, infinitivu často předcházejí modální výrazy *nesmět, nemít, nemoci, nelze* a *nebýt radno*.

6.1.1.8 BRÁT JAKO SAMOZŘEJMOST

Frazém *brát jako samozřejmost* se v subkorpusu SYN2020 + SYN2015 nachází celkově na sedmácté pozici frekvenčního žebříčku s 294 výskyty (i.p.m. 1,21). Ve vyšší frekvenci se používá v oborové literatuře a publicistice, nikoli však v beletrii. Varianta frazému se slovesem *vzít* se běžně nevyskytuje, v subkorpusu jsou pouze dva její výskyty. O něco častější jsou paradigmatické varianty *vnímat jako samozřejmost* a *chápat jako samozřejmost*, vzhledem k nízké frekvenci je ale také nelze považovat za ustálené. Varianty se slovesy *vnímat* a *chápat* naznačují, že tento frazém vyžaduje imperfektivní slovesný komponent, proto se zde verbum *vzít* běžně nepoužívá.

Brát jako samozřejmost náleží typově ke kolokačním frazémům. V korpusu je zřejmě kvůli výrazu *jako* uveden jako kolokační typ přirovnání, ve skutečnosti se jedná o verbální frazém se strukturou V-kon-S. K morfologickým obměnám dochází pouze u slovesného komponentu, zbytek frazému zůstává neměnný. Sloveso *brát* se může objevit v záporné podobě a ve všech osobách, číslech, časech, způsobech i slovesných rodech, ovšem tvary 2. osoby, futura, imperativu, kondicionálu a pasiva se vyskytují jen výjimečně. Prototypický je aktivní infinitiv (*brát jako samozřejmost*) a indikativ 1. osoby plurálu přítomného (*bereme jako samozřejmost*), dále 3. osoba přítomného singuláru (*bere jako samozřejmost*) i plurálu (*berou jako samozřejmost*) a 3. osoba singuláru minulého času (*bral jako samozřejmost*).

6.1.1.9 BRÁT S REZERVOU

Ve zvoleném subkorpusu stojí frazém *brát s rezervou* na 20. místě frekvenčního žebříčku s počtem výskytů 187 (i.p.m. 0,77). Mezi patnácti nejfrekventovanějšími kolokačními lemmaty se objevuje pouze v oblasti oborové literatury a publicistiky. Varianta tohoto frazému s verbem *vzít* se běžně nepoužívá, v daném subkorpusu byly nalezeny pouhé dva výjimečné výskyty.

Struktura kolokačního verbálního frazému *brát s rezervou* je V-prep-S. Morfologickým změnám podléhá jen slovesný komponent tohoto frazému. Za význam frazému *brát s rezervou* může být bráno „nepovažovat něco za zcela pravdivé, obvykle něčí tvrzení“, je tedy sémanticky idiomatický. Sloveso *brát* se v tomto frazému nepoužívá v záporu, velice vzácné je použití tvarů futura, kondicionálu a pasiva. Naprostou většinu tvarů reprezentuje aktivní infinitiv (*brát s rezervou*), na další pozici je čtyřikrát méně frekventovaný tvar imperativu pro 2. osobu plurálu (*berte s rezervou*).

6.1.1.10 VZÍT/BRÁT NA VĚDOMÍ

Frazém *vzít na vědomí* se v subkorpusu SYN2020 + SYN2015 vyskytuje 851krát (i.p.m. 3,50) a stojí celkově na čtvrtém místě frekvenčního seznamu, frazém *brát na vědomí* je na místě pátém s celkovým počtem výskytů 664 (i.p.m. 2,73). *Vzít na vědomí* má vysokou frekvenci ve všech třech textových skupinách, *brát na vědomí* jen v beletrii a oborové literatuře, v publicistice se překvapivě tato varianta ve vyšší frekvenci neobjevuje. Slovesný komponent má v tomto frazému velice oslabenou sémantiku. Pro obě slovesa je substantivum *vědomí* jedním z nejfrekventovanějších substantivních kolokátů.

Typově patří frazém *vzít/brát na vědomí* k frazémům kolokačním verbálním, jeho struktura je V-prep-S. Slovesný komponent se používá ve všech osobách, číslech, způsobech, časech i slovesných rodech, rovněž negativní podoba slovesa je běžná. Verbum *vzít* je nejčastěji v indikativu 3. osoby singuláru a plurálu minulého času (*vzal/vzali na vědomí*) a aktivním infinitivu (*vzít na vědomí*), dále pak v kondicionálu 3. osoby singuláru (*by vzal na vědomí*) a imperativu 2. osoby plurálu (*vezměte na vědomí*). U verba *brát* jsou nejfrekventovanější tvary indikativu 3. osoby singuláru v přítomnu (*bere na vědomí*) a minulém čase (*bral na vědomí*), aktivního infinitivu (*brát na vědomí*), 1. osoby singuláru přítomnu (*beru na vědomí*) a 3. osoby plurálu v minulém čase (*brali na vědomí*). Distribuce jednotlivých tvarů se tedy u obou sloves poměrně liší.

6.1.1.11 VZÍT/BRÁT V ÚVAHU

Frazém *vzít/brát v úvahu* patří mezi vůbec nejfrekventovanější frazémy s těmito slovesy, ve vybraném subkorpusu je ve frekvenčních seznamech s oběma slovesy na druhém místě, varianta *vzít v úvahu* se přitom vyskytuje 1814krát (i.p.m. 7,47), výskytů varianty *brát v úvahu* je celkem 1594 (i.p.m. 6,56). Velmi vysokou frekvenci mají obě varianty ve všech třech textových skupinách, jejich distribuce je tedy velice podobná. Substantivum *úvaha* je u obou sloves jedním z nejčastějších substantivních kolokátů.

Typově patří tento frazém mezi kolokační verbální frazémy se strukturou V-prep-S. Slovesný komponent frazému *vzít/brát v úvahu* je sémanticky oslabený, za jednoslovný ekvivalent celého frazému lze považovat verbum *uvážít*, příbuzné k substantivnímu komponentu. Z hlediska transparentnosti tedy stojí tento frazém na periférii frazeologie a náleží k verbo-nominálním kvazifrazémům – *vzít v úvahu* je inchoativní, *brát v úvahu* durativní. Slovesný komponent frazému *vzít/brát v úvahu* se běžně objevuje ve všech osobách, číslech, způsobech, časech i slovesných rodech, obvyklá je rovněž negativní podoba.

Rozložení nejfrekventovanějších tvarů se ovšem u obou sloves poměrně liší. Na prvním místě frekvence výskytů je sice u obou sloves aktivní infinitiv (*vzít/brát v úvahu*) a mezi nejčastějšími tvary se objevuje také 3. osoba singuláru v minulém čase (*vzal/bral v úvahu*), ovšem zbylé četnější tvary jsou pro obě slovesa různé. Zatímco verbum *brát* se používá velice často v přítomnosti (konkrétně tvary *bere/bereme/berou v úvahu*), které perfektivní verbum *vzít* nevyjadřuje (formálně sice přítomní tvary má, ty se ovšem vztahují k ději budoucímu), sloveso *vzít* je zas preferováno ve futuru (konkrétně *vezmeme/vezme/vezmu v úvahu*). Tyto budoucí tvary varianty *vzít v úvahu* se přitom užívají převážně v podmínkových větách (např. *Co se stane, když **vezmeme v úvahu** nepřiznané příjmy?*).

6.1.1.12 VZÍT/BRÁT ZA RUKU

Varianta frazému *vzít za ruku* se slovesem *brát* je ve zvoleném subkorpusu anotována kolokačním lemmatem se zástupným slovem *vzít*. Obě varianty mají odlišnou frekvenční distribuci: zatímco *vzít za ruku* je nejfrekventovanější v příslušném frekvenčním seznamu s celkovým počtem výskytů 2239 (i.p.m. 9,22), *brát za ruku* je až na 22. pozici s pouhými 177 výskyty (i.p.m. 0,73). Je tedy zřejmé, že invariantem tohoto frazému je *vzít za ruku*. Obě varianty mají vysokou frekvenci v beletrii, varianta *vzít za*

ruku pak navíc i v oborové literatuře, v publicistice se ovšem příliš často nepoužívá ani jedna varianta.

Frazém *vzít za ruku* se řadí mezi kolokační verbální frazémy, jeho struktura je V-prep-S. Díky přítomnosti substantiva *ruka* náleží tento frazém také ke skupině somatických frazémů. Ohýbat se může pouze slovesný komponent. Ten se nepoužívá v pasivních tvarech, ani záporná podoba není příliš obvyklá. Verbem *brát* se ve vyšší frekvenci objevuje pouze ve třech tvarech – indikativu 3. osoby singuláru přítomnosti (*bere za ruku*) a minulého času (*bral za ruku*) a 1. osoby singuláru přítomnosti (*beru za ruku*). Sloveso *vzít* se u tohoto frazému zdaleka nejčastěji používá v indikativu 3. osoby singuláru minulého času (*vzal za ruku*), dále je to futurum 3. osoby singuláru (*vezme za ruku*), 1. osoba singuláru minulého času (*vzal jsem za ruku*), aktivní infinitiv (*vzít za ruku*) a 1. osoba singuláru futura (*vezmu za ruku*). Varianta se slovesem *brát* se používá pro vyjádření současnosti s časem promluvy či pro vyjádření opakovaného děje.

6.1.1.13 VZÍT/BRÁT PENÍZE

Obě varianty frazému *vzít/brát peníze* jsou v subkorpusu SYN2020 + SYN2015 poměrně frekventované, *vzít peníze* je celkově na osmém místě frekvenčního žebříčku s 531 výskyty (i.p.m. 2,19), *brát peníze* na místě patnáctém ve svém seznamu s 295 výskyty (i.p.m. 1,21). Varianty s oběma slovesy jsou frekventované ve všech třech textových skupinách, jen *brát peníze* se neobjevuje v oborové literatuře příliš často. V SČFI3 je evidována pouze varianta *vzít peníze*, přestože na základě korpusových dat je frazém ustálený i s verbem *brát*.

Vzít/brát peníze náleží ke kolokačním verbálním frazémům se strukturou V-S. Morfologickým změnám podléhá pouze slovesný komponent, který se nepoužívá jen v pasivních tvarech. Pro variantu se slovesem *brát* jsou nejtypičtější tvary indikativu pro 3. osobu singuláru a plurálu přítomnosti (*bere/berou peníze*), infinitiv (*brát peníze*), a 3. osoba singuláru a plurálu v minulém čase (*bral/brali peníze*). Varianta s verbem *vzít* se vyskytuje nejčastěji ve 3. osobě singuláru minulého času (*vzal peníze*), infinitivu (*vzít peníze*), ve 3. osobě singuláru futura (*vezme peníze*) a v 1. osobě singuláru minulého (*vzal jsem peníze*) a budoucího času (*vezmu peníze*).

Ačkoli se na první pohled zdá, že jde o dvě varianty jednoho frazému, na základě jejich kontextového zapojení je zřejmé, že se používají v několika různých významech,

kteře nemusejí být společně oběma variantám. Sloveso *brát (si)* se užívá ve významech (1) přijímat nebo vybírat od někoho (např. *On si myslí, že by si od nás neměl brát peníze na školu v Oregonu.*) a (2) uchořit do ruky (bankovky nebo mince; např. *Andulka bere peníze z rukou zákazníků, které se k ní natahují, kontroluje stvrzenky a vrací drobné.*) – doslovné homonymum k frazému. Verbum *vzít (si)* se užívá jako perfektivní varianta těchto významů. Pouhé *brát* může mít význam (3) získávat odněkud (např. *Odkud na ně asi bere peníze?*), (4) přijímat (v hotovosti, obvykle v obchodě; např. *...bylo to tam levné a trochu špinavé, ale brali hotové peníze...*), (5) pobírat plat (např. *Tihle herci pracují každý den, berou velmi slušné peníze a nemusí nikam cestovat.*) či (6) krást (např. *Vy jste mlátili druhé děti a brali jim peníze, co?*). Samotné *vzít* se užívá jako perfektivní varianta významu (3) a (6).

6.1.1.14 VZÍT/BRÁT V POTAZ

Brát v potaz je o něco frekventovanější variantou než *vzít v potaz*, v subkorpusu SYN2020 + SYN2015 stojí celkově na třetím místě s 852 výskyty (i.p.m. 3,51) oproti variantě s verbem *vzít*, která je na místě pátém s absolutní frekvencí 595 výskytů (i.p.m. 2,45). Ačkoli jsou obě varianty vysoce frekventované v oborové literatuře a publicistice, v beletrii se ve vyšší frekvenci neobjevují.

Frazém *vzít/brát v potaz* patří typově k frazémům kolokačním verbálním. Jeho struktura je V-prep-S, respektive V-prep-mono, jelikož ze synchronního hlediska je slovo *potaz* monokolokabilní a jeho užití je omezené pouze na tento frazém. Slovesný komponent je možné vcelku volně ohýbat, jen u slovesa *vzít* nejsou příliš obvyklé pasivní tvary. Verbum *vzít* i *brát* se vyskytuje nejčastěji v aktivním infinitivu (*vzít/brát v potaz*), společný je rovněž minulý čas ve 3. osobě singuláru (*vzal/bral v potaz*). Zatímco u slovesa *brát* jsou mezi dalšími frekventovanými tvary přítomní ve 3. osobě singuláru a plurálu (*bere/berou v potaz*) a 1. osobě plurálu (*bereme v potaz*), u slovesa *vzít* jsou to tvary futura v 1. osobě singuláru a plurálu (*vezmu/vezmeme v potaz*) a 3. osobě singuláru (*vezme v potaz*). Tyto budoucí tvary slovesa *vzít* se obvykle objevují v podmínkových větách.

6.1.1.15 VZÍT/BRÁT NA SEBE

Frazém *vzít na sebe* se v korpuse objevuje přibližně třikrát častěji než varianta *brát na sebe*, jde o třetí nejfrekventovanější frazém s příslušným verbem s celkovým počtem výskytů 1117 (i.p.m. 4,60). Oproti tomu *brát na sebe* stojí na frekvenčním

seznamu frazémů se slovesem *brát* na osmé pozici s 396 výskyty (i.p.m. 1,63). Ve vyšší frekvenci se tento frazém neobjevuje pouze v beletrii ve variantě *brát na sebe*.

Celková frekvence je však v tomto případě zkreslena dvěma skutečnostmi: (1) jako kolokační lemma *vzít/brát na sebe* jsou anotovány celkem tři různé frazémy – *vzít/brát na sebe* ve smyslu „převzít, přijmout za něco odpovědnost“, který je idiomatický; *vzít/brát (si) na sebe* (oblečení), tento frazém viz níže (6.1.1.17); *vzít/brát na sebe podobu/tvar* – a (2) *vzít/brát na sebe* ve smyslu „převzít, přijmout za něco odpovědnost“ je v korpusu identifikován i v dalších kolokačních lemmatech s konkrétním objektem – *vzít na sebe odpovědnost/břímě*, *vzít/brát na sebe riziko/vinu/úkol*.

Všechny tři frazémy zahrnuté pod tuto podobu patří mezi kolokační verbální frazémy se strukturou V-prep-pron. Mění se pouze slovesný komponent, který se nikdy neobjevuje v pasivních tvarech. Nejčastějšími tvary slovesa *vzít* jsou 3. osoba singuláru minulého času (*vzal na sebe*), infinitiv (*vzít na sebe*) a 3. osoba singuláru futura (*vezme na sebe*). U slovesa *brát* jsou preferovány přítomné tvary pro 3. a 1. osobu singuláru (*bere/beru na sebe*) a infinitiv (*brát na sebe*). Nejtypičtější kolokáty reprezentující objekt tohoto frazému jsou uvedeny výše u variant kolokačních lemmat.

6.1.1.16 VZÍT ZPÁTKY/ZPĚT

Frazém *vzít zpět/zpátky* ve vybraném subkorpusu stojí ve frekvenčním žebříčku celkově na sedmém, respektive desátém místě s 542 a 490 výskyty (i.p.m. 2,23 a 2,02). Zatímco *vzít zpátky* je hodně frekventované pouze v beletrii, *vzít zpět* se naopak hojněji používá jen v oborové literatuře a publicistice. Varianty *brát zpět/zpátky* jsou přibližně šestkrát méně frekventované, prototypická je tedy varianta se slovesem *vzít*. Spojení adverbii *zpět* a *zpátky* je s kolokátem *vzít* na základě kolokační míry logDice jedno z nejsilnějších.

Tento frazém má strukturu V-Adv a řadí se typově mezi frazémy kolokační verbální. Jedním z možných použití je *vzít zpátky/zpět* něco nebo někoho ve smyslu „přijmout, převzít“, druhou možností užití je pak *vzít zpátky/zpět* něco (obvykle slova, přísahu apod.) ve smyslu „odvolat, zrušit platnost“, v tomto případě se jedná o idiom. Nejfrekventovanějšími tvary jsou aktivní infinitiv (*vzít zpátky/zpět*), indikativ 3. osoby singuláru futura (*vezme zpátky/zpět*) a minulého času (*vzal zpátky/zpět*) a kondicionál 3.

osoby singuláru (*by vzal zpátky/zpět*). Varianta tohoto frazému se slovesem *brát* je preferovaná v přítomnosti 1. a 3. osoby singuláru (*beru/bere zpátky/zpět*).

6.1.1.17 VZÍT SI NA SEBE

Frazém *vzít si na sebe* patří s celkovou frekvencí 438 výskytů (i.p.m. 1,80) na jedenáctou příčku seznamu nejfrekventovanějších kolokačních lemmat s verbem *vzít*. Varianta *brát si na sebe* se rovněž objevuje, se 45 výskyty ovšem není příliš častá, a tak invariantní podobou tohoto frazému je bezesporu *vzít si na sebe*. Některé výskyty tohoto frazému, jehož významem je „obléct si něco“, jsou anotovány pod kolokačním lemmatem *vzít/brát na sebe*, naopak kolokační lemmata *vzít/brát si na sebe* zahrnují i výskyty frazému *vzít/brát (si) na sebe* (viz výše frazém *vzít/brát na sebe*).

Vzít si na sebe náleží ke kolokačním verbálním frazémům, jeho struktura je V-prep-pron. Morfologickým obměnám podléhá pouze slovesný komponent. Ten se neobjevuje v pasivních tvarech, záporná podoba slovesa je jen výjimečná. Nejfrekventovanějším tvarem je infinitiv (*vzít si na sebe*), dále pak 3. osoba singuláru v minulém čase (*vzal si na sebe*) a futuru (*vezme si na sebe*) a 1. osoba singuláru futura (*vezmu si na sebe*) a minulého času (*vzal jsem si na sebe*). Varianta se slovesem *brát* se používá především v přítomných tvarech, nejčastěji 3. a 1. osoba singuláru (*bere/beru si na sebe*), slouží tedy hlavně pro vyjádření přítomnosti či jako iterativum.

6.1.1.18 VZÍT SI NA STAROST

Vzít si na starost je v subkorpusu SYN2020 + SYN2015 celkově dvanáctý nejfrekventovanější a objevuje se v něm 431krát (i.p.m. 1,77). Často se tento frazém používá v beletrii a oborové literatuře, v publicistice vysokou frekvencí nemá. Varianta *brát si na starost* má pouhých 24 výskytů, není tedy nijak obvyklá.

Struktura frazému *vzít si na starost* je V-prep-S a typově patří mezi kolokační verbální frazémy. Substantivum *starost* se po předložce *na* objevuje jen ve frazémech, které všechny reprezentují inchoativní (např. *vzít si/dostat na starost*) či durativní fázi (např. *brát si na starost, mít na starost*) téhož obsahu v obecném smyslu „starat se o něco/někoho“, jedná se tedy o verbo-nominální kvazifrazémy. Slovesný komponent se nepoužívá v pasivních tvarech ani v záporu. U verba *vzít* má převahu výskytů tvar indikativu 3. osoby singuláru minulého času (*vzal si na starost*). Na dalších místech jsou 3. a 1. osoba singuláru futura (*vezme/vezmu si na starost*), infinitiv (*vzít si na starost*) a 3.

osoba plurálu minulého času (*vzali si na starost*). *Brát* má vyšší počet výskytů jen v přítomných tvarech 3. a 1. osoby singuláru (*bere/beru si na starost*).

6.1.1.19 VZÍT SI ŽIVOT

V subkorpusu SYN2020 + SYN2015 lze frazém *vzít si život* najít 373krát (i.p.m. 1,54) a je třináctým nejfrekventovanějším v příslušném seznamu. Mezi patnácti nečastějšími frazémy se objevuje jen v beletrii a publicistice. Varianta *brát si život* má oproti tomu jen necelou desítku výskytů, jelikož význam tohoto frazému „zabít se“ inklinuje k vyjádření děje jednorázového a ukončeného. Sloveso *brát se* v tomto frazému používá v podstatě jen pro vyjádření současnosti, v zákazu (např. ...*zbytečně si život neber.*) nebo pokud je subjektem určitá skupina lidí (např. *Život si nejčastěji berou mladí muži.*).

Tento frazém se řadí mezi kolokační verbální frazémy a jeho struktura je V-S. Slovo *život* je jedním z nejobvyklejších substantivních kolokátů slovesa *vzít*. Slovesný komponent podléhá morfologickým změnám, nepoužívají se ovšem pasivní tvary a imperativ (ten je sice anotován, nejedná se ale o výskyty zde popisovaného frazému *vzít si život*, pokaždé jde o zvolání *Vem/Vezmi si můj život!*). Přibližně v polovině případů je verbum *vzít* ve tvaru indikativu 3. osoby singuláru minulého času (*vzal si život*). Dalšími frekventovanými tvary jsou infinitiv (*vzít si život*), 3. osoba singuláru futura (*vezme si život*), 3. osoby plurálu minulého času (*vzali si život*) a kondicionál ve 3. osobě singuláru (*by si vzal život*). *Brát* je nejčastěji ve 3. osobě singuláru či plurálu přítomnosti (*bere/berou si život*).

6.1.1.20 VZÍT ZA SVÉ

Frazém *vzít za své* se ve zvoleném subkorpusu vyskytuje 521krát (i.p.m. 2,14), je tedy devátým nejfrekventovanějším. Hojně se objevuje v oborové literatuře a publicistice, v beletrii nikoli. Varianta se slovesem *brát* má pouze 84 výskytů, invariant je tedy *vzít za své*. Výskyty *vzít/brát za své* jsou použity ve dvou různých významech, neboť kromě hlavního užití ve významu „zaniknout, rozbít se“ mají některé výskyty smysl „přijmout, považovat za vlastní, ujmout se něčeho jako svého“, ty však vyžadují objekt v akuzativu neutra. Ve významu prvním má frazém *vzít za své* také variantu se spřežkou *vzít zasvé*.

Typově patří frazém *vzít za své* k frazémům kolokačním verbálním, struktura je V-prep-pron, respektive V-Adv. Spřežka *zasvé* je monokolokabilní, používá se jen

v tomto frazému. Strukturu *vzít zasvé* lze tedy znázornit jako V-mono. Díky sémantické anomálii lze považovat tento frazém také za idiom. Sloveso se v tomto frazému nepoužívá v pasivních tvarech a imperativu, ve významu „zaniknout, rozbít se“ ani v 1. a 2. osobě. *Brát* se navíc neobjevuje ani v záporné podobě. 80 procent výskytů frazému *vzít za své/zasvé* je v indikativu 3. osoby singuláru nebo plurálu minulého času (*vzal/vzali za své/zasvé*), největší část zbylých výskytů reprezentuje tvar indikativu 3. osoby singuláru futura (*vezme za své/zasvé*) a infinitivu (*vzít za své/zasvé*). Oproti tomu verbum *brát* má obvykle podobu 3. osoby singuláru či plurálu přítomnosti (*bere/berou za své/zasvé*).

6.1.1.21 VZÍT SI K SRDCI

Počet výskytů 285 (i.p.m. 1,17) řadí frazém *vzít si k srdci* ve zvoleném subkorpusu na celkově osmnáctou pozici. Zvýšenou frekvenci má pouze v oborové literatuře a publicistice. Ustáleně se užívá rovněž varianta *brát si k srdci*, ačkoli není tak častá, v příslušných datech se objevuje 105krát. Proto je vhodné za invariant považovat jen *vzít si k srdci*.

Frazém *vzít si k srdci* náleží k frazémům kolokačním verbálním se strukturou V-prep-S, vzhledem k sémantické idiomatičnosti může být označován i za idiom a substantivum *srdce* značí příslušnost k frazémům somatickým. Používá se ve dvou významech, (1) přisoudit něčemu význam, přijmout něco (obvykle něčí radu, slova apod.) a následně se tím řídit a (2) nechat se něčím emotivně zasáhnout, příliš něco prožívat. Varianta se slovesem *vzít* se ve většině vztahuje k prvnímu významu (např. *Radu jsem si vzal k srdci a řídím se jí dodnes.*), význam (2) se častěji vztahuje k variantě *brát si k srdci* (např. *Všechno si velice brala k srdci a ze všeho nejhůř snášela být středem pozornosti.*).

Tento frazém zůstává neměnný vyjma slovesného komponentu, jenž se nevyskytuje v pasivních tvarech. Nejobvyklejšími tvary varianty tohoto frazému s verbem *vzít* jsou indikativ 3. osoby singuláru a plurálu minulého času (*vzal/vzali si k srdci*), 1. osoba singuláru minulého času (*vzal jsem si k srdci*), infinitiv (*vzít si k srdci*) a 3. osoba singuláru futura (*vezme si k srdci*). U slovesa *brát* je zase nejfrekventovanější 3. osoba singuláru přítomnosti (*bere si k srdci*), dále jsou to stejně jako u varianty *vzít* 3. osoba singuláru minulého času (*bral si k srdci*) a infinitiv (*brát si k srdci*).

6.1.1.22 VZÍT SI PŘÍKLAD

Frazém *vzít si příklad* se v subkorpusu SYN2020 + SYN2015 řadí celkově na 24. příčku frekvenčního seznamu s počtem výskytů 244 (i.p.m. 1,00). Frekventovaný je ve větší míře pouze v oborově literatuře a publicistice. Varianta se slovesem *brát* příliš častá není, má pouhých 40 výskytů. Tento frazém je anotován ještě také v kolokačních lemmatech *vzít si příklad z* a *vzít/brát si za příklad*, paradigmatickou variantou tohoto frazému je rovněž *vzít si za vzor*, ta je však mnohem méně obvyklá. Sloveso *vzít* patří mezi nejčastější verbální kolokáty substantiva *příklad*. Celý frazém má význam „řídít se něčím/někým, následovat něco/někoho“.

Typově patří tento frazém mezi kolokační verbální frazémy, abstraktní substantivum ve struktuře V-S a příslušnost k inchoativní fázi (durativní u varianty *brát si příklad*) jej navíc řadí i mezi verbo-nominální kvazifrazémy. Mění se jen slovesný komponent. Ten se nepoužívá v pasivu, záporná podoba je zřídka. Nejčastější tvar slovesa *vzít* je u tohoto frazému infinitiv (*vzít si příklad*), zajímavá je vysoká frekvence imperativních tvarů v 1. a 2. osobě plurálu (*vezměme/vezměte si příklad*) a 2. osobě singuláru (*vezmi si příklad*), dalším poměrně frekventovaným tvarem je pak indikativ 3. osoby singuláru minulého času (*vzal si příklad*). Za vyšší frekvenci u varianty s verbem *brát* lze považovat pouze tvar infinitivu (*brát si příklad*).

6.1.2 NEJFREKVENTOVANĚJŠÍ FRAZÉMY: BELETRIE

6.1.2.1 BRÁT TELEFON

Jedním z frazémů, jež se ve vyšší frekvenci používají pouze v beletrii, je *brát telefon*, naopak v oborově literatuře téměř vůbec používán není. V subkorpusu SYN2020 + SYN2015 je anotován v kolokačním lemmatu se zástupným slovem *zvednout telefon*, celkový počet jeho výskytů je 183 (i.p.m. 0,75). Ačkoli varianta *vzít telefon* se mezi vybranými frazémy se slovesem *vzít* (viz Tab 2) neobjevuje, její absolutní frekvence je de facto totožná s *brát telefon* díky 181 výskytům. Varianty s oběma slovesy jsou tedy pro tento frazém prototypické, v SČFI3 je ale uvedena pouze varianta *vzít telefon*. Je třeba odlišovat frazém *vzít/brát telefon* ve smyslu „přijmout/přijímat telefonní hovor“ a jeho doslovné homonymum, v němž substantivum *telefon* označuje konkrétní denotát a daným spojením je myšleno „uchopit telefon do ruky“.

Frazém *vzít/brát telefon* se řadí typově mezi kolokační verbální frazémy, jež mají strukturu V-S. Ve frazému *vzít/brát telefon* podléhá morfologickým změnám jen slovesný komponent. Nepoužívá se v pasivních tvarech, tvary imperativu jsou spíše vzácné. Nápadné je velice časté užívání záporné podoby verba *brát*, kterou je vzhledem k poměru vůči tvarům afirmativním třeba považovat za prototypickou, u slovesa *vzít* je naopak negativní podoba podružná.

U obou sloves je nejčastějším tvarem indikativ 3. osoby singuláru v minulém čase (*vzal/(ne)bral telefon*), sdílejí také infinitiv (*vzít/brát telefon*). Verbum *brát* je dále frekventované v přítomnosti 3. a 2. osoby singuláru (*(ne)bere/(ne)bereš telefon*) a ve 2. osobě singuláru minulého času (*(ne)bral jsi telefon*), *vzít* zase ve 3. osobě singuláru futura (*vezme telefon*), 1. osobě singuláru minulého času (*vzal jsem telefon*) a kondicionálu 3. osoby singuláru (*by vzal telefon*).

6.1.2.2 BRÁT PRÁŠKY

Frazém *brát prášky* stojí s celkovým počtem výskytů 202 (i.p.m. 0,83) na devatenácté pozici frekvenčního seznamu ve vybraném subkorpusu, ve vyšší frekvenci se objevuje pouze v beletrii. Verbum *vzít* se v tomto frazému nepoužívá, iterativní povaha tohoto frazému s významem „pravidelně užívat nějaké (obvykle léčivé či omamné) látky“ totiž nedává prostor perfektivnímu slovesnému komponentu. Na druhou stranu substantivní komponent může mít různé paradigmatické varianty, ačkoli nejsou korpusem identifikovány jako kolokační lemma. Přinejmenším stejně frekventované jsou varianty *brát léky* a *brát drogy*, neobvyklé nejsou ani varianty s konkrétními druhy prášků jako *brát antikoncepci/antibiotika/antidepresiva* apod. Je potřeba odlišovat frazém *brát prášky* od *vzít/brát si prášek/prášky*.

Z hlediska typu patří *brát prášky* mezi kolokační verbální frazémy se strukturou V-S. Mění se jen slovesný komponent, jenž se nepoužívá v pasivních tvarech, imperativ a kondicionál se objevuje jen výjimečně. Nejfrekventovanějšími tvary jsou infinitiv (*brát prášky*), 3. a 1. osoba singuláru přítomnosti (*bere/beru prášky*) a 3. a 1. osoba minulého času (*bral/bral jsem prášky*).

6.1.2.3 VZÍT DO NÁRUČE/NÁRUČÍ

V subkorpusu SYN2020 + SYN2015 je kolokační lemma *vzít do náruče* šestým nejčetnějším v příslušném seznamu a jeho absolutní frekvence je 590 výskytů (i.p.m. 2,43), kolokační lemma *vzít do náruči* je o něco méně časté a s celkovými 287 výskyty

(i.p.m. 1,18) stojí na sedmnácté pozici. Z hlediska textových skupin mají obě varianty vyšší frekvenci jen v beletrii, v publicistice se tento frazém vyskytuje jen minimálně. Je identifikována i varianta tohoto frazému s verbem *brát*, objevuje se však v mnohem menší míře, absolutní frekvence *brát do náruče/náručí* je 69, respektive 38 výskytů. Slovo *vzít* je jedním z nejčastějších slovesných kolokátů substantiva *náruč* i *náručí*.

Struktura kolokačního verbálního frazému *vzít do náruče/náručí* je V-prep-S. Lze ho přitom označit rovněž za inchoativní (ve variantě se slovesem *brát* durativní) verbo-nominální kvazifrazém. Verbum se nepoužívá v pasivních tvarech, příliš obvyklá není ani záporná podoba slovesného komponentu. Nadpoloviční většina výskytů frazému *vzít do náruče/náručí* je v indikativu 3. osoby singuláru minulého času (*vzal do náruče/náručí*), další tvary v pořadí četnosti jsou infinitiv (*vzít do náruče/náručí*), 3. osoba singuláru futura (*vezme do náruče/náručí*), 1. osoba singuláru minulého času (*vzal jsem do náruče/náručí*) a kondicionál 3. osoby singuláru (*by vzal do náruče/náručí*). Jedinými frekventovanějšími tvary verba *brát* jsou indikativ 3. osoby singuláru přítomného času (*bere do náruče/náručí*) a minulého času (*bral so náruče/náručí*).

6.1.2.4 VZÍT ZA KLIKU

Frazém *vzít za kliku* má ve zvoleném subkorpusu vyšší frekvenci jen v oblasti beletrie, ve zbylých textových skupinách se téměř vůbec neobjevuje. Absolutní frekvence tohoto frazému je 363 výskytů (i.p.m. 1,49) a je tak na čtrnáctém místě frekvenčního seznamu. Varianta *brát za kliku* nebyla v korpusu automaticky identifikována, ačkoli několik desítek výskytů této varianty je možné najít. Po slovese *mít* (frazém *mít kliku*) je verbum *vzít* nejběžnějším slovesným kolokátem substantiva *klika*.

Vzít za kliku je kolokační verbální frazém se strukturou V-prep-S. Změnám podléhá pouze slovesný komponent, který se nepoužívá v pasivních tvarech, výskyty imperativu, kondicionálu a negativní podoby jsou ojedinělé. Zdaleka nejpoužívanějším tvarem je indikativ 3. osoby singuláru minulého času (*vzal za kliku*). Dalšími tvary s vyšší frekvencí jsou 1. osoba singuláru minulého času (*vzal jsem za kliku*), infinitiv (*vzít za kliku*) a 3. a 1. osoba singuláru futura (*vezme/vezmu za kliku*). Sloveso *brát* se v tomto frazému vyskytuje nejvíce v 3. a 1. osobě singuláru přítomného času (*bere/beru za kliku*) a 3. osobě singuláru minulého času (*bral za kliku*; tomuto tvaru obvykle předcházejí výrazy *když, už* nebo *již*).

6.1.2.5 VZÍT SI DO HLAVY

V subkorpusu SYN2020 + SYN2015 je frazém *vzít si do hlavy* celkově šestnáctý nejčastější se slovesem *vzít* s absolutní frekvencí 307 výskytů (i.p.m. 1,26). V hojnějším počtu se tento frazém používá pouze v beletrii. Varianta *brát si do hlavy* není moc obvyklá, má pouhých 10 výskytů.

Typově patří frazém *vzít si do hlavy* ke kolokačním verbálním frazémům, jehož struktura je V-prep-S, kromě slovesného komponentu zůstává neměnný. Díky substantivu *ruka* patří navíc rovněž ke skupině frazémů somatických. Spojení *vzít si do hlavy* se používá pouze v přeneseném smyslu, může být tedy označen za idiom. Nepoužívají se pasivní tvary slovesa *vzít* ani imperativ (jeho jediný výskyt je anotován chybně a ve skutečnosti se nejedná o frazém *vzít si do hlavy* – ...vezmi si kartu mého náklad'áku a něčím mě prašti do hlavy). Přibližně polovina výskytů tohoto frazému je v indikativu 3. osoby singuláru minulého času (*vzal si do hlavy*), dalšími frekventovanějšími tvary jsou 3. osoba singuláru futura (*vezme si do hlavy*) a tvary minulého času v 1. a 2. osobě singuláru (*vzal jsem si/vzal sis do hlavy*) a 3. osobě plurálu (*vzali si do hlavy*). Výskyty varianty se slovesem *brát* žádný preferovaný tvar nemají.

6.1.2.6 VZÍT SI VOLNO

Vzít si volno je patnáctý nejfrekventovanější frazém se slovesem *vzít* ve vybraném subkorpusu, jeho absolutní frekvence je 315 výskytů (i.p.m. 1,30). Ve vyšším počtu se objevuje tento frazém pouze v beletrii. Varianta se slovesem *brát* se vyskytuje asi v pětinovém množství, celkových výskytů je anotováno 65. Ve vztahu k substantivu *volno* je verbum *vzít* jedním z nejústálenějších kolokátů. Význam frazému *vzít si volno* lze definovat jako „nechat se uvolnit (z nějakých povinností, obvykle z práce)“. Tento frazém se může objevovat i v syntagmatických variantách obsahujících ustálené kolokace se substantivem *volno*, např. *vzít si studijní/neplacené volno*.

Struktura kolokačního verbálního frazému *vzít si volno* je V-S, a jelikož substantivní komponent je abstraktum, patří současně k verbo-nominálním kvazifrazémům. Varianta *vzít si volno* je inchoativní, *brát si volno* durativní. V tomto frazému se slovesný komponent nepoužívá v pasivních tvarech, negativní podoba slovesa je spíše výjimečná, verbum *brát* se navíc neobjevuje ani v imperativu. Nejfrekventovanějšími tvary slovesa *vzít* jsou u tohoto frazému infinitiv (*vzít si volno*), indikativ 3. a 1. osoby singuláru minulého času (*vzal/vzal jsem si volno*) a 1. a 3. osoba

futura (*vezmu/vezme si volno*). U varianty *brát* je také frekventován infinitiv (*brát si volno*), jinak se ve větším počtu objevují jen přítomné tvary pro 3. a 1. osobu singuláru (*bere/beru si volno*) a 3. osobu plurálu (*berou si volno*).

6.1.2.7 VZÍT NOHY NA RAMENA

Absolutní frekvence 270 výskytů (i.p.m. 1,11) řadí frazém *vzít nohy na ramena* na dvacátou pozici příslušného frekvenčního žebříčku v subkorpusu SYN2020 + SYN2015. Ve vyšší frekvenci se objevuje pouze v beletrii. Identifikováno bylo rovněž *brát nohy na ramena*, celkově má 31 výskytů, invariantem je tedy nepochybně varianta s verbem *vzít*. *Vzít nohy na ramena* je jedním ze sémanticky málo transparentních frazémů, respektive idiomů vzhledem k vysoké míře sémantické idiomatičnosti.

Význam tohoto idiomu je „utéct“, jeho konotace jsou negativní a celkový význam je hodnocením mluvčího obvykle specifikován jako „zbaběle utéct“. V některých případech po frazému *vzít nohy na ramena* následují po spojce *a* slovesa jako *utéct* nebo *pelášit* (např. *Když mu řekla, co chce, vzal kluk nohy na ramena a utekl.*), což naznačuje, že buďto mluvčí tyto výrazy používají redundantně nebo vnímají význam frazému více staticky ve smyslu „připravit se k útěku“.

Z hlediska typu se frazém *vzít nohy na ramena* řadí mezi kolokační verbální frazémy a jeho struktura je V-S-prep-S. Díky substantivům *nohy* a *ramena* patří navíc také k somatickým frazémům. I když má více komponentů, k morfologickým změnám dochází pouze u toho slovesného. Nepoužívají se pasivní tvary, imperativ a 2. osoba jsou spíše minoritní. Nejfrekventovanější jsou v případě verba *vzít* tvary infinitivu (*vzít nohy na ramena*) a indikativu 3. osoby singuláru minulého času (*vzal nohy na ramena*), dále následuje tento tvar v plurálu (*vzali nohy na ramena*), indikativ 3. osoby singuláru futura (*vezme nohy na ramena*) a kondicionál ve 3. osobě singuláru (*by vzal nohy na ramena*). Sloveso *brát* se v tomto frazému používá nejčastěji ve 3. osobě singuláru a plurálu přítomného času (*bere/berou nohy na ramena*) a 3. osobě plurálu minulého času (*brali nohy na ramena*).

6.1.3 NEJFREKVENTOVANĚJŠÍ FRAZÉMY: OBOROVÁ LITERATURA

6.1.3.1 BRÁT ZŘETEL

Frazém *brát zřetel* má ve vybraném subkorpusu celkově 246 výskytů (i.p.m. 1,01) a je tak osmnáctým nejfrekventovanějším ve svém seznamu. V rámci textových skupin

má vyšší frekvenci pouze v oborové literatuře. *Vzít zřetel* má pouhých deset výskytů, není to tedy nijak obvyklá varianta. Většina z těchto výskytů má podobu odlišného frazému *vzít na zřetel*, stejně tak i některé výskyty se slovesem *brát* mají tuto strukturu s prepozicí. *Brát* je nejfrekventovanějším verbem ve spojení se substantivem *zřetel*. Celý frazém lze považovat za paradigmatickou variantu frazému *brát ohled* (viz výše), vzhledem k distribuci v textových skupinách je ovšem varianta *brát zřetel* zřejmě upřednostňována ve vyšším stylu. *Brát zřetel* je jedním z frazémů, které jsou identifikovány v korpusu, avšak v SČFI zaznamenán není.

Na základě typu patří tento frazém mezi kolokační verbální frazémy a jeho struktura je V-S. Stejně jako frazém *brát ohled* lze *brát zřetel* považovat rovněž za durativní (v případě *vzít* inchoativní) verbo-nominální kvazifrazém. Slovesný komponent frazému *brát zřetel* se používá ve všech osobách, číslech, způsobech, časech i slovesných rodech, i když 2. osoba a imperativ se téměř nevyskytují, na druhou stranu poměrně četné jsou zde pasivní tvary a záporná podoba slovesa. Asi polovina výskytů tohoto frazému je ve tvaru aktivního infinitivu (*brát zřetel*). Následují tvary indikativu 3. osoby singuláru přítomného času (*bere zřetel*) a minulého času (*bral zřetel*), pasivní infinitiv (*být brán zřetel*) a 3. osoba plurálu přítomného času (*berou zřetel*). Také varianta *vzít* vykazuje tendenci k upřednostňování aktivního infinitivu (*vzít zřetel*).

6.1.3.2 VEZMĚTE SI NAPŘÍKLAD

Frazém *vezměte si například* stojí ve zvoleném subkorpusu na celkové 28. příčce s absolutní frekvencí 200 výskytů (i.p.m. 0,82). Z hlediska textových skupin se objevuje ve vyšší frekvenci pouze v oborové literatuře, v této oblasti má i nejvíce výskytů. Tento frazém je prostředkem k signalizaci exemplifikace (např. *Vezměte si například cenu ropy, na které si vylámal zuby nejeden prognostik.*), která je v odborném stylu obvyklá a často i žádoucí. Jiná varianta slovesného komponentu se u tohoto frazému nepoužívá.

Typově náleží *vezměte si například* k propozičním frazémům, při zapojení do kontextu vyžaduje ovšem ještě doplnění nějakého objektu. Tento frazém je sice souvislý, současně je ale také ohebný. Slovesný komponent tak může nabývat vícero morfologických tvarů (tvar *vezměte* je v kolokačním lemmatu uveden jako zástupný), je ovšem restringován pouze na tvary imperativu aktiva. Nejčastější, prototypickou podobou tohoto frazému je tvar pro 2. osobu plurálu (*vezměte/vemte si například*),

následuje 1. osoba plurálu (*vezměme si například*), nejméně výskytů je v 2. osobě singuláru (*vezmi/vez si například*).

6.1.3.3 CELKEM VZATO

V subkorpusu SYN2020 + SYN2015 se frazém *celkem vzato* vyskytuje 253krát (i.p.m. 1,04) a je tak celkově na 22. místě frekvenčního seznamu. Vyšší frekvenci v rámci textové skupiny vykazuje pouze v oblasti oborové literatury, absolutní frekvencí je ale nejčastější v beletrii, naopak v publicistice se téměř neobjevuje. Jiné sloveso se v tomto frazému vzhledem k jeho povaze nepoužívá, ale existuje také varianta *celkově vzato*, která ovšem není korpusem identifikována jako kolokační lemma.

Ačkoli jde o kolokační frazém a jedním z jeho vstupních komponentů je sloveso, celý frazém je ustrnulý a slovesný komponent tedy nepodléhá žádným morfologickým změnám, typově tak *celkem vzato* nepatří mezi verbální frazémy, nýbrž je zařazen ke kolokačnímu typu neslovesné kolokace. Jelikož je frazém *celkem vzato* neohebný a souvislý, je z formálního hlediska vysoce anomální. V kontextu funguje tento frazém jako částicový výraz a částečně omezuje absolutní platnost nějakého tvrzení dodáním odstínu přibližnosti (např. *Všichni studovali celkem vzato stejné předměty: přemíru filozofie a antických autorů, hodně teologie, latinu a logiku.*).

6.1.3.4 VZÍT ZAVDĚK

Frazém *vzít zvděk* stojí na frekvenčním seznamu kolokačních lemmat se slovesem *vzít* v příslušném subkorpusu na 25. místě s celkovým počtem výskytů 228 (i.p.m. 0,94). Na vyšší pozici frekventovaných frazémů je pouze v oblasti oborové literatury, přestože s ohledem na absolutní frekvenci je distribuce tohoto frazému ve všech třech textových skupinách téměř shodná. Se slovesem *brát* je anotováno celkem 25 výskytů, prototypickou variantou je tedy *vzít zvděk*. Slovo *zvděk* je monokolokabilní a v současnosti se používá pouze ve spojení s verby *vzít* a *brát*. Význam celého frazému, respektive idiomu vzhledem k sémantické anomálii, je „spokojit/spokojovat se s něčím“.

Z hlediska typu patří frazém *vzít zvděk* ke kolokačním verbálním frazémům a jeho struktura je V-Adv. Slovesný komponent se nepoužívá v pasivních tvarech, jeho záporná podoba také není příliš obvyklá. Nejfrekventovanějším tvarem slovesa *vzít* je v tomto frazému infinitiv (*vzít zvděk*), který reprezentuje téměř polovinu výskytů. Dalšími tvary s vyšší frekvencí jsou indikativ 3. osoby singuláru minulého času (*vzal zvděk*), 3. osoba singuláru a plurálu futura (*vezme/vezmou zvděk*) a 3. osoba plurálu

minulého času (*vzali zavděk*). *Brát* je nejčastěji v infinitivu (*brát zavděk*) a 1. a 3. osobě plurálu přítomnosti (*bereme/berou zavděk*).

6.1.3.5 VZÍT SI STRANOU

Vzít si stranou stojí na frekvenčním seznamu frazémů se slovesem *vzít* v příslušném subkorpusu celkově na 23. pozici s absolutní frekvencí 250 výskytů (i.p.m. 1,03). Mezi patnácti nejfrekventovanějšími lemmaty se sice objevuje jen v oblasti oborové literatury, avšak celkově je tento frazém frekventovanější v beletrii. Je to dáno tím, že frazémy s komponentem *vzít* jsou z přibližně 56 % zastoupeny právě v beletrii, lze tedy v této textové skupině očekávat ve spoustě případů nejvyšší absolutní frekvenci. Varianta *brát si stranou* je identifikována v pouhých 19 výskytech, ovšem pod kolokačním lemmatem se zástupným slovem *vzít si stranou*. Frazém *vzít si stranou* se užívá ve smyslu „přemístit někoho do ústraní (obvykle za účelem soukromého rozhovoru)“.

Struktura tohoto kolokačního verbálního frazému je V-Adv. K morfologickým změnám dochází pouze u slovesného komponentu. Ten se nepoužívá v pasivních tvarech, 2. osoba a imperativ jsou omezeny na jeden společný výskyt. V naprosté většině případů je verbum *vzít* v tomto frazému ve tvaru indikativu 3. osoby singuláru minulého času (*vzal si stranou*), za tímto převažujícím tvarem následují 3. osoba singuláru futura (*vezme si stranou*) a 1. osoba singuláru minulého času (*vzal jsem si stranou*), další tvary jsou jen ojedinělé. U slovesa *brát* je ve vyšší frekvenci preferován pouze indikativ 3. osoby singuláru přítomnosti (*bere si stranou*).

6.1.4 NEJFREKVENTOVANĚJŠÍ FRAZÉMY: PUBLICISTIKA

6.1.4.1 TO BERU

Frazém *To беру*. má v subkorpusu SYN2020 + SYN2015 celkem 352 výskytů (i.p.m. 1,45) a je devátým nejfrekventovanějším se slovesem *brát*. Vysoko na frekvenčním seznamu se objevuje jen v oblasti publicistiky, téměř stejně obvyklý je však tento frazém i v beletrii. Tento frazém musí být vždy kontextově zapojený do nějakého dialogu jako odpověď na něčí nabídku nebo návrh a vyjadřuje souhlas (případně i nesouhlas ve formě *to neberu*) s podmínkami dané nabídky či návrhu (např. ...*navrhl Harry. "To беру," souhlasil Ron.*).

V případě tohoto kolokačního lemmatu však automatická frazémová anotace naráží na veliký problém, mnoho výskytů označených jako frazém *To беру*. totiž patří ve skutečnosti k jiným frazémům či kolokacím. Jde buďto o případy užití propozice „*To беру*.“ vy smyslu „chápu to, rozumím tomu“ nebo o takové výskyty, u nichž zájmeno *to* je objektem nějakého kolokačního frazému se slovesem *brát* ve tvaru 1. osoby singuláru přítomného (např. *beru to na sebe*, *beru to od začátku*, *beru to vážně*, *beru to zpět*, *beru to jako lichotku*...). Je zřejmé, že v případech jako je tento automatická anotace nestačí a byla by potřeba ruční analýza dat.

Frazém *To беру*. je propoziční a nepotřebuje již žádné další doplnění. Slovesný komponent se může kromě tvaru indikativu 1. osoby singuláru aktiva (*To беру*.) použít také v 1. osobě plurálu (*To берем*.). Tento plurálový tvar je ovšem jen výjimečný, stejně jako negativní podoba slovesa (*To не беру/не берем*.).

6.1.4.2 NEBRAT SI SERVÍTKY

Frazém *nebrat si servítky* má ve vybraném subkorpusu 308 výskytů (i.p.m. 1,27) a patří tak na celkové čtrnácté místo příslušného frekvenčního seznamu. Vyšší frekvenci má jen v publicistice. Varianta se slovesem *vzít* se u tohoto frazému nepoužívá. Původně se substantivum *servítek* („ubrousek“) používalo ve spojení s verbem *brát* doslovně a mohlo mít i afirmativní podobu, v současnosti se však používá se slovesem *brát* pouze jako frazém, respektive idiom, *nebrat si servítky* s přeneseným významem „mluvit či jednat bez zábran“ a má už jen velmi omezenou kolokabilitu.

Typově náleží tento frazém ke kolokačním verbálním frazémům a má strukturu V-S. Morfologickým změnám podléhá pouze slovesný komponent, který se nepoužívá v pasivních tvarech, tvary imperativu, kondicionálu a 2. osoby jsou zřídka. Sloveso *brát* může být sice i v afirmativní podobě, pak ale frazému *brát si servítky* předchází sloveso *přestat* nebo je zápor vyjádřen jinde v kontextu (např. „*Jen směle, přede mnou si nemusíte brát servítky*.“). Nejfrekventovanějšími tvary jsou indikativ 3. osoby singuláru minulého času (*nebral si servítky*) a 3. osoba singuláru přítomného (*nebere si servítky*). Vyšší počet výskytů mají dále tvary 3. osoby plurálu přítomného (*neberou si servítky*), infinitivu (u tohoto tvaru jako jediného převládá afirmativní *brát si servítky*, jelikož negace je vyjádřena jinak – viz výše) a 3. osoby plurálu minulého času (*nebrali si servítky*).

6.1.4.3 VZÍT SI ÚVĚR

Frazém *vzít si úvěr* stojí ve zvoleném subkorpusu na 32. pozici příslušného frekvenčního seznamu s celkovým počtem výskytů 173 (i.p.m. 0,71). Z hlediska textových skupin má vysokou frekvenci pouze v publicistice, naopak v beletrii se tento frazém téměř vůbec nepoužívá. S absolutní frekvencí 40 výskytů je anotována také varianta se slovesem *brát*, která se rovněž vyskytuje téměř výhradně v publicistice. *Vzít si úvěr* je jedním z frekventovaných frazémů se slovesem *vzít*, které nejsou evidovány v SČFI3. Význam tohoto frazému lze popsat jako „získat dočasně od banky peněžní prostředky, které je třeba vrátit i s úrokem“. Někdy se volně zaměňuje s frazémem *vzít si půjčku*, ačkoli jejich význam nemá úplně stejný rozsah.

Z hlediska typu se řadí *vzít si úvěr* ke kolokačním verbálním frazémům a současně i k verbo-nominálním kvazifrazémům díky přítomnosti abstraktního substantiva ve struktuře V-S. Varianta *vzít si úvěr* je přítom inchoativní, *brát si úvěr* durativní. Substantivní komponent může mít i tvar plurálu *úvěry*. Slovesný komponent se u tohoto frazému neobjevuje v pasivních tvarech, zřídka jsou výskyty 2. osoby, imperativu a záporné podoby verba. Nejfrekventovanějšími tvary slovesa *vzít* jsou v tomto případě infinitiv (*vzít si úvěr*), indikativ 3. osoby singuláru minulého času (*vzal si úvěr*) a futura (*vezme si úvěr*) a 1. osoba plurálu minulého času (*vzali jsme si úvěr*). Verbum *brát* je nejčastěji v infinitivu (*brát si úvěr*) a 3. osobě singuláru a plurálu přítomného času (*bere/berou si úvěr*).

6.1.4.4 VZÍT SI DOVOLENOU

Vzít si dovolenou je devatenáctý nejfrekventovanější frazém se slovesem *vzít* ve zvoleném subkorpusu, jeho absolutní frekvence je 280 výskytů (i.p.m. 1,15). Mezi patnáct nejfrekventovanějších kolokačních lemmat patří pouze v publicistice, ačkoli jeho absolutní frekvence je v podstatě totožná i v oblasti beletrie. Varianta se slovesem *brát* se vyskytuje asi v třetinovém množství, celkových výskytů je anotováno 94, i tato varianta je tedy poměrně běžně užívaná. Ve vztahu k substantivu *dovolená* je verbum *vzít* čtvrtým nejfrekventovanějším verbálním kolokátem (po slovesech *být*, *mít* a *jet*). Frazém *vzít si dovolenou* je v některých kontextech synonymem frazému *vzít si volno*.

Kolokační verbální frazém *vzít si dovolenou* se díky abstraktnímu substantivu ve struktuře V-S a vyjadřování inchoativní fáze (durativní v případě verba *brát*) řadí mezi verbo-nominální kvazifrazémy. K morfologickým změnám dochází jen u slovesného

komponentu, který se nepoužívá v pasivních tvarech, negativní podoba slovesa rovněž není hojně rozšířená. Nejčastějšími tvary verba *vzít* jsou infinitiv (*vzít si dovolenou*) a indikativ 3. osoby singuláru minulého času (*vzal si dovolenou*), za nimi následují 1. osoba singuláru minulého času (*vzal jsem si dovolenou*), 3. osoba singuláru futura (*vezme si dovolenou*) a 3. osoba plurálu minulého času (*vzali si dovolenou*). Také varianta tohoto frazému se slovesem *brát* je frekventovaná v infinitivu (*brát si dovolenou*), jinak ale prototypicky zastupuje především přítomní tvary, nejčastěji ve 3. osobě singuláru (*bere si dovolenou*) a plurálu (*berou si dovolenou*) a 1. osobě singuláru (*beru si dovolenou*).

6.1.4.5 VZÍT ÚTOKEM

Frazém *vzít útokem* je v příslušném frekvenčním seznamu v subkorpusu SYN2020 + SYN2015 až na 30. místě se 196 výskyty (i.p.m. 0,81), ovšem v publicistice patří mezi patnáct nejfrekventovanějších kolokačních lemmat. V porovnání s variantou *vzít útokem* je vcelku obvyklá i varianta se slovesem *brát*, jež má celkem 87 výskytů, preference jednoho verba vůči druhému tedy není tak výrazná. Poměrně neobvyklé je u tohoto frazému bezpředložkové spojení verba *vzít/brát* s instrumentálem reprezentovaným abstraktním substantivem. Celý frazém může být použit v doslovném smyslu „fyzicky na něco/někoho zaútočit“ (např. ...*od řeky zapálili kolové hradby a pak vzali město útokem a vydrancovali je...*) nebo v přeneseném „někam přijít, nahrnout se (obvykle hromadně) ve snaze něco rychle získat“ (např. *V Číně vzali lidé v obchodech útokem regály s pytlíky soli...*). Vzhledem k sémantické anomálii může být *vzít útokem* považováno také za idiom.

Tento frazém patří typově mezi kolokační verbální frazémy se strukturou V-S. Slovesný komponent se jen výjimečně objevuje v záporné podobě a ve tvarech imperativu, pasiva a 2. osoby. Nejfrekventovanějšími tvary verba *vzít* jsou indikativ 3. osoby plurálu a singuláru minulého času (*vzali/vzal útokem*), infinitiv (*vzít útokem*) a 3. osoba plurálu a singuláru futura (*vezmou/vezme útokem*). Sloveso *brát* se vyskytuje nejčastěji v indikativu 3. osoby plurálu a singuláru přítomnosti (*berou/bere útokem*) a 3. osobě plurálu minulého času (*brali útokem*).

6.1.4.6 VZÍT DO VAZBY

Ve vybraném subkorpusu se frazém *vzít do vazby* vyskytuje 168krát (i.p.m. 0,69) jakožto 34. nejfrekventovanější kolokační lemma s verbem *vzít*. Ve vyšší frekvenci se objevuje jen v publicistice, zřejmě v důsledku běžně vydávané zpravodajské rubriky

krimi zprávy. Kolokační lemma *brát do vazby* nebylo v korpusu identifikováno, jednotky výskytů však lze najít. Varianta tohoto frazému se slovesem *brát* tedy není příliš obvyklá. Naopak ustálená je transformace tohoto frazému do podoby *vzetí do vazby*, která má téměř stejnou absolutní frekvenci jako *vzít do vazby*. Význam celého frazému je „uvěznit někoho“.

Typově náleží *vzít do vazby* ke kolokačním verbálním frazémům a jeho struktura je V-prep-S. Lze ho označit rovněž za verbo-nominální kvazifrazém v inchoativní fázi. K morfologickým změnám dochází jen u slovesného komponentu, u nějž je zřídka negativní podoba, imperativ a 1. i 2. osoba. Zajímavá je vysoká frekvence pasivních tvarů. Verbum *vzít* se nejčastěji objevuje ve tvaru indikativu 3. osoby singuláru pasiva minulého času (*byl vzat do vazby*), 3. osoby singuláru a plurálu aktiva minulého času (*vzal/vzali do vazby*), aktivního infinitivu (*vzít do vazby*) a 3. osoby plurálu pasiva minulého času (*byli vzati do vazby*). Výskyty s verbem *brát* jsou také prototypicky v pasivu a subjektem jsou vždy příslušníci určité skupiny lidí (např. *Podobný problém vyvstal, když urození mužové a vysocí úředníci začali být bráni do vazby.*)

6.2 SHRNUTÍ ANALÝZY VYBRANÝCH FRAZÉMŮ

Z analýzy vybraného vzorku frazémů vyplývá, že slovesný komponent zcela převažuje u kolokačních verbálních frazémů, další typy jako přirovnání, propoziční frazémy či neslovesné kolokace jsou oproti tomu zastoupeny minimálně. Také se potvrdila zjištění dřívějších výzkumů, že nejobvyklejší strukturou verbálních frazémů je struktura verbo-substantivní, konkrétně V-S a V-prep-S. Značná část nejfrekventovanějších frazémů se slovesy *vzít* a *brát* náleží k tzv. verbo-nominálním kvazifrazémům, které stojí na periferii frazeologie a jsou blízké jednotkám pravidelného jazyka.

Z hlediska textových skupin jsou vybrané frazémy obvykle nejčastěji používané v beletrii, v níž se obecně frazémy vyskytují nejvíce. Frazémy se slovesy *vzít* a *brát*, jež absolutně převažují v beletrii, jsou *vzít do náruče*, *vzít zpátky*, *vzít za kliku*, *vzít si do hlavy*, *vzít si volno*, *vzít nohy na ramena*, *vzít/brát za ruku*, *vzít/brát telefon* a *brát prášky*. Pro oborovou literaturu jsou z daných frazémů nejvíce charakteristické *brát zřetel* a *vezměte si například*, pro publicistiku jsou to frazémy *nebrat si servítky*, *vzít útokem*, *vzít do vazby* a *vzít si úvěr*.

U několika z daných frazémů (*brát vážně, brát (si) s sebou, vzít za kliku a vzít do vazby*) bylo korpusem automaticky anotováno kolokační lemma pouze s jedním ze sloves *vzít* a *brát* a varianta s druhým slovesem nebyla vůbec identifikována, přestože existuje, třebaže v menším počtu výskytů. Frazémy, jejichž slovesným komponentem je skutečně jen jedno verbum z dvojice *vzít* a *brát* nebo u nichž se případně druhé sloveso používá jen ve velice výjimečných případech, jsou *nebrat konce, brát prášky, to беру, brát jako samozřejmost, nebrat si servítky, brát s rezervou, celkem vzato a vezměte si například*. Vzhledem k malému počtu analyzovaných frazémů lze těžko dělat spolehlivé závěry, zdá se ovšem, že čím více je frazém anomální z hlediska počtu morfologických tvarů, které realizuje, tím větší je pravděpodobnost, že se u něj používá pouze jedna varianta z dvojice sloves *vzít* a *brát* (viz neohebný frazém *celkem vzato*, frazémy s prototypicky negativní formou *nebrat konce* a *nebrat si servítky*, větné frazémy *To беру. a vezměte si například*).

Obecně nejfrekventovanějšími tvary slovesa *vzít* jsou u vybraných frazémů aktivní infinitiv, který se obvykle vyskytuje po modálních a fázových slovesech, indikativ aktiva 3. osoby singuláru a plurálu minulého času a futura a 1. osoby singuláru minulého času a futura. Preferované tvary verba *brát* jsou aktivní infinitiv, indikativ aktiva 3. osoby singuláru a plurálu přítomného času a minulého času a 1. osoba singuláru přítomného času. V případě frazémů, u nichž se vyskytují obě slovesa *vzít* i *brát*, z analýzy vyplývá určitá tendence používat variantu frazému s komponentem *brát* jakožto doplnění morfologického paradigmatu varianty se slovesem *vzít*, které nevyjadřuje přítomný čas, a při vyjádření budoucího času preferovat verbum *vzít*. Vysokou frekvenci tvarů 3. a 1. osoby lze vysvětlit převahou verbálních frazémů ve vybraném vzorku, jejichž hlavní funkcí je funkce predikátová. Jelikož subjekty primárně psaných textů obsažených v korpusech řady SYN jsou převážně v 1. osobě (osoba mluvčího) nebo ve 3. osobě, shodou se tyto tvary promítají rovněž právě do přísudků. Značně příznakové jsou u vybraných frazémů pasivní tvary slovesného komponentu, u 70 % z nich se vůbec nepoužívají.

ZÁVĚR

Hlavním tématem této práce byly české frazémy se slovesnými komponenty *vzít* a *brát* v psaném jazyce, především ty nejfrekventovanější v korpusu SYN_v11 a reprezentativním subkorpusu SYN_v11: SYN2020 + SYN2015. Cílem bylo sestavit seznam co největšího počtu kolokačních lemmat s verby *vzít* a *brát* a hledat odpověď na otázku, v jakých typech frazémů se tato slovesa objevují, jak se liší distribuce těchto frazémů ve třech textových skupinách (beletrii, publicistice a oborové literatuře) a jak se liší užívání sloves *vzít* a *brát* v rámci téhož frazému.

V teoretické části práce byly nejprve představeny základní termíny pro tuto práci (především *frazém*, *idiom* a *kolokace*) a případné rozdíly v jejich užívání v různých jazycích. Dále byl podán stručný přehled historického vývoje popisné frazeologie, čili frazeografie, a frazeologie jakožto teoretické disciplíny s důrazem na vývoj v českém prostředí. Značný podíl teoretické části se soustředil na koncepci Františka Čermáka, hlavního představitele české frazeologie a idiomatiky a autora unikátního a obsáhlého *Slovníku české frazeologie a idiomatiky*. V souvislosti s tím byla uvedena definice frazémů založená na pojmech *anomálie*, *syntagma* a *paradigma*, identifikační test frazémů a několik charakteristických vlastností frazémů (např. ekonomičnost a vágnost). Pozornost byla věnována rovněž charakteristikám verbálních frazémů. Na závěr teoretické části byly představeny dosavadní výzkumy českých frazémů s konkrétním slovesem. Ty se všechny zaměřují na verbální frazémy s vysoce frekventovanými slovesy (konkrétně *být*, *dát* a *dostat*).

V praktické části byly prezentovány zdroje dat pro analýzu, korpusy psané češtiny SYN_v11, SYN2020 a SYN2015. V rámci toho byly představen i program pro automatickou anotaci a identifikaci frazémů FRANTA a atributy frazémové anotace *col_lemma* a *col_type*. Zmíněn byl způsob vyhledávání potřebných dat v daných korpusech. K podrobnější analýze bylo vybráno 15 nejfrekventovanějších kolokačních lemmat se slovesy *vzít* (viz Tab 2) a *brát* (viz Tab 3) zvláště z textových skupin beletrie, publicistika a oborová literatura. Celkově se jednalo o 40 různých frazémů se slovesným komponentem *vzít* a *brát*. Pro přehlednost byly tyto frazémy rozděleny do čtyř skupin: (1) frazémy, které mají vysokou frekvenci v alespoň dvou textových skupinách, (2) frazémy, které se mezi nejfrekventovanějšími objevují pouze v beletrii, (3) frazémy, které

se mezi nejfrekventovanějšími objevují pouze v oborové literatuře a (4) frazémy, které se mezi nejfrekventovanějšími objevují pouze v publicistice.

Vyhledávání v celém korpusu SYN_v11 odhalilo 395 kolokačních lemmat se slovesem *vzít* (viz Příloha 1) a 321 kolokačních lemmat se slovesem *brát* (viz Příloha 2). Frazeologické výskyty reprezentují přibližně 30 % výskytů s příslušnými slovesy v tomto korpusu. Absolutně nejfrekventovanější kolokačními lemmaty jsou *brát vážně*, *vzít a brát v úvahu*, *vzít na vědomí*, *vzít na sebe* a *brát v potaz*.

Slovesné komponenty *vzít* a *brát* se objevují v různých typech frazémů, naprosto nejčastěji se však jedná o kolokační verbální frazémy (např. *vzít si k srdci*). V menší míře jsou daná slovesa součástí propozičních frazémů (např. *čert to vem*), přirovnání (např. *brát to, jak to je*) či neslovesných kolokačních frazémů (např. *celkem vzato*). Analýza vybraného vzorku 40 frazémů se slovesným komponentem *vzít* a *brát* potvrdila, že nejčastějším typem jsou kolokační verbální frazémy. Jejich nejobvyklejší struktura je verbo-substantivní. S tím souvisí také příslušnost mnohých z těchto frazémů k tzv. verbo-nominálním kvazifrazémům, které jsou subtypem verbálních kvazifrazémů, varianty se slovesem *vzít* jsou přitom inchoativní (např. *vzít v úvahu*), varianty se slovesem *brát* durativní (např. *brát v úvahu*).

Z analýzy dat z žánrově vyváženého subkorpusu vyplývá, že frazémy jsou nejvíce typické pro oblast beletrie, v níž jsou obě verba zastoupena v největším počtu kolokačních lemmat i jejich výskytů. V tabulkách 2 a 3 byly uvedeny seznamy 15 nejfrekventovanějších kolokačních lemmat se slovesy *vzít* a *brát* v beletrii, publicistice a oborové literatuře. Podrobnější analýza kolokačních lemmat z těchto seznamů, tedy 40 frekventovaných frazémů, ukázala, že z těchto jsou nejvíce charakteristické pro beletrii frazémy *vzít do náruče*, *vzít zpátky*, *vzít za kliku*, *vzít si do hlavy*, *vzít si volno*, *vzít nohy na ramena*, *vzít/brát za ruku*, *vzít/brát telefon* a *brát prášky*. Pro odbornou literaturu jsou to pak frazémy *brát zřetel* a *vezměte si například*, pro publicistiku zase *nebrat si servítky*, *vzít útokem*, *vzít do vazby* a *vzít si úvěr*.

Z analyzovaných 40 frazémů jich celkem osm má buďto variantu jen s jedním ze slovesných komponentů *vzít* a *brát* nebo se u nich případně druhé sloveso používá pouze ve velmi zřídka případech. Konkrétně jsou to frazémy *nebrat konce*, *brát prášky*, *To беру.*, *brát jako samozřejmost*, *nebrat si servítky*, *brát s rezervou*, *celkem vzato* a *vezměte si například*. Jedná se především o frazémy, u nichž je slovesný komponent neohebný či

omezený na velmi malý počet morfologických tvarů (např. *celkem vzato*). Výskytu varianty s druhým slovesem zřejmě brání také záporná invariantní podoba (např. *nebrat si servítky*) a implikovaná iterativnost frazému (např. *brát prášky*).

Nejfrekventovanějšími tvary sloves *vzít* a *brát* jsou na základě analýzy vybraných frazémů aktivní infinitiv a indikativ 3. osoby singuláru a plurálu minulého času. Zatímco verbum *vzít* jsou dále vysoce frekventované tvary indikativu futura ve 3. osobě singuláru a plurálu a 1. osobě singuláru, verbum *brát* se preferovaně používá v indikativu přítomnosti stejných osob a čísel. Frazémy, které mají variantu s oběma slovesy, často slovesem *brát* primárně doplňují přítomné tvary, které schází v morfologickém paradigmaticku verba *vzít*. Zajímavá je nepřítomnost výskytů pasivních tvarů u značné většiny vybraných frazémů.

Zjištěné poznatky by bylo možné dále rozšířit o analýzu frazémů se slovesy *vzít* a *brát* v mluvených korpusech. Zajímavé by mohlo být také zaměřit se na vývoj užívání daných frazémů. Přínosný pro českou frazeologii by byl rovněž výzkum frazémů s dalšími vysoce frekventovanými slovesy, např. *mít* nebo *jít*.

ZDROJE DAT

ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří, MACHAČ, Jaroslav (eds.). *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1. Přirovnání*. Praha: Academia, 1983.

ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří, MACHAČ, Jaroslav (eds.). *Slovník české frazeologie a idiomatiky 2. Výrazy neslovesné*. Praha: Academia, 1988.

ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří, MACHAČ, Jaroslav (eds.). *Slovník české frazeologie a idiomatiky 3. Výrazy slovesné*. Praha: Academia, 1994.

ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří, MACHAČ, Jaroslav (eds.). *Slovník české frazeologie a idiomatiky 4. Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009.

KŘEN, M. – CVRČEK, V. – HNÁTKOVÁ, M. – JELÍNEK, T. – KOCEK, J. – KOVÁŘÍKOVÁ, D. – KŘIVAN, J. – MILIČKA, J. – PETKEVIČ, V. – PROCHÁZKA, P. – SKOUMALOVÁ, H. – ŠINDLEROVÁ, J. – ŠKRABAL, M.: *Korpus SYN, verze 11 ze 14. 12. 2022*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, 2022. Dostupné z: <https://www.korpus.cz>.

SEZNAM LITERATURY

Brát. In *Internetová jazyková příručka* [online] (2008–2023). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2023-07-05] Dostupné z:

<https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=br%C3%A1t>.

BURGER, Harald, DOBROVOL' SKIJ, Dmitrij, KÜHN, Peter, NORRICK, Neal R. Phraseology: Subject area, terminology and research topics. In BURGER, Harald, DOBROVOL' SKIJ, Dmitrij, KÜHN, Peter, NORRICK, Neal R. (eds.) *Phraseologie: ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2007, s. 10–18.

ČERMÁK, František. Zásady zpracování a užívání Slovníku české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné. In ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří (eds.). *Slovník české frazeologie a idiomatiky 3. Výrazy slovesné*. Praha, 1994, s. 9–33.

ČERMÁK, František. Binomiály. In ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2007a, s. 414–429.

ČERMÁK, František. Česká přirovnání. In ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2007b, s. 384–413.

ČERMÁK, František. České frazémy a idiomy verbální. In ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2007c, s. 343–383.

ČERMÁK, František. Frazeologie a idiomatika češtiny: stručný přehled historie. In ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2007d, s. 482–490.

ČERMÁK, František. Povaha univerzálního ve frazeologii a idiomatice. In ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2007e, s. 245–251.

ČERMÁK, František. Verbální frazémy s komponentem být v češtině. In ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2007f, s. 527–535.

ČERMÁK, František. Základy a zásady frazeologie a idiomatiky. In ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2007g, s. 23–72.

ČERMÁK, František. Frazeologie a idiomatika: Jejich podstata a proměnlivost názorů na ně. *Časopis pro moderní filologii*. 2016, roč. 98, č. 2, s. 199–217.

ČERMÁK, František. Frazém a idiom. In KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana (eds.). *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/FRAZÉM_A_IDIOM.

FRASER, Bruce. Idioms Within A Transformational Grammar. *Foundations of Language*. 1970, roč. 6, s. 22–42.

FRIED, Mirjam. Pojem konstrukce v konstrukční gramatice. *Časopis pro moderní filologii*. 2013, roč. 95, 9–27.

HAMBLIN, Jennifer L., GIBBS, Raymond. Why You Can't Kick the Bucket as You Slowly Die: Verbs in Idiom Comprehension. *Journal of Psycholinguistic Research*. 1999, roč. 28, č. 1, s. 25–39.

HNÁTKOVÁ, Milena. Značkování frazémů a idiomů v Českém národním korpusu s pomocí Slovníku české frazeologie a idiomatiky. *Slovo a slovesnost*. 2002, roč. 63, č. 2, s. 117–126.

JELÍNEK, Tomáš, KOPŘIVOVÁ, Marie, PETKEVIČ, Vladimír, SKOUMALOVÁ, Jana. Variabilita českých frazémů v úzu. *Časopis pro moderní filologii*. 2018, roč. 100, č. 2, s. 151–175.

KLÉGR, Aleš. Lexikální kolokace: základní přehled o vývoji pojetí. *Časopis pro moderní filologii*. 2016, roč. 98, s. 95–103.

KOPŘIVOVÁ, Marie, HNÁTKOVÁ, Milena. From dictionary to corpus. In JESENŠEK, Vida, GRZYBEK, Peter (eds.). *Phraseology in Dictionaries and Corpora*. Maribor: Filozofska fakulteta Maribor. 2014, s. 155–168.

KOPŘIVOVÁ, Marie. Converse Phrasemes and Collocations in Czech: The Case of dát 'give' and dostat 'receive'. In MITKOV, Ruslan a CORPAS PASTOR, Gloria. *Computational and Corpus-Based Phraseology Third International Conference, Europhras 2019, Malaga, Spain, September 25–27, 2019, Proceedings*. Cham: Springer International Publishing, 2019, s. 215-226.

KOPŘIVOVÁ, Marie. Variability of Czech Verbal Phrasemes: Case Study of dát (to give). In SZERSZUNOWICZ J., Awier M. *Intercontinental dialogue on Phraseology, Reproducible multiword Expressions from a theoretical and empirical perspective*. Białystok, University of Białystok Publishing House, 2020, s. 155–163.

KŘEN, Michal. Korpus SYN verze 11. In CVRČEK, Václav, RICHTEROVÁ, Olga (eds). *Průručka ČNK* [online]. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php?id=cnk:syn:verze11&rev=1671626722>.

KŘIVAN, Jan. Automatická anotace frazémů a ustálených kolokací. In CVRČEK, Václav, RICHTEROVÁ, Olga (eds). *Průručka ČNK* [online]. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php?id=seznamy:frazemy&rev=1612875473>.

KŘIVAN, Jan. Morfologické kategorie a hodnoty v atributu verbtag a jejich značkování. In CVRČEK, Václav, RICHTEROVÁ, Olga (eds). *Průručka ČNK* [online]. [cit. 2023-07-07]. Dostupné z: https://wiki.korpus.cz/doku.php/seznamy:verbtagy_detail.

MACHÁLEK, Tomáš. KonText – aplikace pro práci s jazykovými korpusy [online]. FF UK, Praha, 2014. Dostupné z: <<http://kontext.korpus.cz>>.

NUNBERG, Geoffrey, SAG, Ivan A., WASOW, Thomas. Idioms. *Language*. 1994, roč. 70, č. 3, s. 491–538.

PETKEVIČ, Vladimír, KOPŘIVOVÁ, Marie, HNÁTKOVÁ, Milena & kol. Typologie víceslovných jednotek v češtině a frekvenční zastoupení jejich hlavních vlastností v žánrově vyváženém korpusu. *Studie z aplikované lingvistiky*. 2020, roč. 11, č. 2, s. 37–62.

Vzít. In *Internetová jazyková příručka* [online] (2008–2023). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2023-07-05] Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=vz%C3%ADt>.

PŘÍLOHA 1 – Seznam kolokačních lemmat se slovesem *vzít* z kourpusu SYN_v11 (řazený dle absolutní frekvence)

	col_lemma [collocation lemma]	absolutní frekvence	i.p.m.
1	vzít v úvahu	28298,00	4,66
2	vzít na vědomí	22555,00	3,72
3	vzít na sebe	20139,00	3,32
4	vzít peníze	16587,00	2,73
5	vzít za své	16362,00	2,70
6	vzít zpět	14734,00	2,43
7	vzít si úvěr	14409,00	2,38
8	vzít v potaz	12641,00	2,08
9	vzít si dovolenou	8792,00	1,45
10	vzít do vazby	8746,00	1,44
11	vzít na sebe odpovědnost	7781,00	1,28
12	vzít si k srdci	7382,00	1,22
13	vzít si na starost	7329,00	1,21
14	vzít zavděk	6530,00	1,08
15	vzít si slovo	6409,00	1,06
16	vzít útokem	6391,00	1,05
17	vzít za ruku	6288,00	1,04
18	vzít si život	6265,00	1,03
19	vzít si příklad	6092,00	1,00
20	vzít zpátky	5449,00	0,90
21	vzít si půjčku	5115,00	0,84
22	vzít si volno	4699,00	0,77
23	vzít si na sebe	4215,00	0,70
24	vzít si na mušku	4188,00	0,69
25	vzít na milost	4158,00	0,69
26	vzít si na pomoc	3693,00	0,61
27	vzít si ponaučení	3630,00	0,60
28	vzít pod křídla	3629,00	0,60
29	vzít si do parády	3204,00	0,53
30	vzít nohy na ramena	3101,00	0,51
31	vzít zasvé	3064,00	0,51
32	kde na to brát	3008,00	0,50
33	vzít vítr z plachet	2846,00	0,47
34	jak se to vezme	2840,00	0,47
35	vzít do náruče	2543,00	0,42
36	vzít si za ženu	2474,00	0,41
37	vzít si na paškál	2347,00	0,39
38	vzít si čas na rozmyšlenou	2297,00	0,38
39	vzít si do hlavy	2072,00	0,34
40	vzít si za své	2070,00	0,34
41	kde se vzal, tu se vzal	2028,00	0,33
42	vzít naději	1781,00	0,29

43	vzít za kliku	1621,00	0,27
44	vezměte si například	1542,00	0,25
45	vzít možnost	1538,00	0,25
46	vzít na svá bedra	1525,00	0,25
47	vzít si stranou	1465,00	0,24
48	vzít si za manželku	1398,00	0,23
49	vzít šanci	1386,00	0,23
50	vzít do náručí	1356,00	0,22
51	vzít na to jed	1354,00	0,22
52	vzít věci do svých rukou	1338,00	0,22
53	celkem vzato	1306,00	0,22
54	vzít si k ruce	1281,00	0,21
55	zvednout telefon	1251,00	0,21
56	vzít dech	1227,00	0,20
57	vzít chuť	1214,00	0,20
58	vzít do úvahy	1212,00	0,20
59	vzít osud do svých rukou	1182,00	0,20
60	vzít rozum do hrsti	1171,00	0,19
61	vzít doslova	1157,00	0,19
62	vzít do zaječích	1075,00	0,18
63	vzít jistotu	1038,00	0,17
64	vzít si na úvěr	1032,00	0,17
65	vzít funkci	1006,00	0,17
66	vzít na sebe vinu	982,00	0,16
67	vzít to zpátky	964,00	0,16
68	vzít za slovo	941,00	0,16
69	vzít kolem a kolem	912,00	0,15
70	brát roha	899,00	0,15
71	vzít za srdce	882,00	0,15
72	vzít si za muže	881,00	0,15
73	vzít to do ruky	877,00	0,15
74	vzít si jako rukojmí	833,00	0,14
75	vzít si za cíl	825,00	0,14
76	vzít spravedlnost do svých rukou	824,00	0,14
77	kde se to v někom vzalo	788,00	0,13
78	vzít to za správný konec	783,00	0,13
79	když se to tak vezme	782,00	0,13
80	vzít si na triko	772,00	0,13
81	vzít na sebe riziko	760,00	0,13
82	kde ses tu vzal	754,00	0,12
83	vzít jako rukojmí	731,00	0,12
84	vzít si za vzor	720,00	0,12
85	to někomu nikdo nevezme	713,00	0,12
86	vzít si na svá bedra	691,00	0,11
87	vzít si za manžela	689,00	0,11
88	vzít osud do vlastních rukou	654,00	0,11

89	vzít pod patronát	641,00	0,11
90	vzít si na svědomí	621,00	0,10
91	vzít to z gruntu	564,00	0,09
92	odebrat krev	563,00	0,09
93	vzít spravedlnost do vlastních rukou	552,00	0,09
94	vzít si lék	528,00	0,09
95	vzít si za úkol	525,00	0,09
96	vzít na byt	514,00	0,09
97	přibrat do party	487,00	0,08
98	vzít po hlavě	484,00	0,08
99	vzít to zpět	479,00	0,08
100	vzít odvahu	478,00	0,08
101	čert to vem	461,00	0,08
102	vzít všechno na sebe	453,00	0,08
103	vzít svobodu	444,00	0,07
104	vzít si za příklad	442,00	0,07
105	vzít si do hrobu	440,00	0,07
106	vzít pod paží	425,00	0,07
107	vzít na klín	416,00	0,07
108	vzít patronát	416,00	0,07
109	vzít to od podlahy	407,00	0,07
110	vzít to sportovně	398,00	0,07
111	vzít koště	382,00	0,06
112	vzít rychlý spád	380,00	0,06
113	vzít zřetel	379,00	0,06
114	vzít si dávku	377,00	0,06
115	vzít si taxíka	373,00	0,06
116	vzít obrat	368,00	0,06
117	kde se vzal tu se vzal	366,00	0,06
118	vzít to oklikou	364,00	0,06
119	vzít ztečí	364,00	0,06
120	vzít za základ	362,00	0,06
121	vzít sportovně	357,00	0,06
122	vzít ohled	342,00	0,06
123	vzít na hůl	339,00	0,06
124	vzít na sebe podobu	337,00	0,06
125	vzít z gruntu	336,00	0,06
126	vzít svá slova zpět	330,00	0,05
127	vzít slovo	327,00	0,05
128	vzít energii	326,00	0,05
129	vem to čert	321,00	0,05
130	vzít ze školy	321,00	0,05
131	vzít za správný konec	319,00	0,05
132	umět vzít za práci	318,00	0,05
133	vzít doslova útokem	317,00	0,05
134	vzít do důsledku	313,00	0,05

135	vzít život do vlastních rukou	309,00	0,05
136	vzít příležitost	308,00	0,05
137	vzít zpátečku	308,00	0,05
138	vzít pod ochranu	305,00	0,05
139	vzít míru	296,00	0,05
140	vzít domov	292,00	0,05
141	vzít život do svých rukou	283,00	0,05
142	vzít na sebe břímě	280,00	0,05
143	vzít s sebou do hrobu	263,00	0,04
144	čert ho vem	263,00	0,04
145	vzít si příliš velké sousto	260,00	0,04
146	vzít kolem krku	256,00	0,04
147	vzít na lehkou váhu	255,00	0,04
148	kde vzít a nekrást	250,00	0,04
149	vzít rychlý konec	250,00	0,04
150	vzít podporu	239,00	0,04
151	vzít kolem pasu	237,00	0,04
152	vzít za bernou minci	233,00	0,04
153	vzít do zajetí	229,00	0,04
154	vzít to zkratkou	225,00	0,04
155	vzít klid	225,00	0,04
156	vzít si příklad z	221,00	0,04
157	vzít si do úst	219,00	0,04
158	vzít v ochranu	218,00	0,04
159	vzít si na splátky	205,00	0,03
160	vzít to hopem	204,00	0,03
161	aby něco čert vzal	197,00	0,03
162	vzít od podlahy	194,00	0,03
163	vzít do učení	194,00	0,03
164	vzít si na bedra	188,00	0,03
165	umět vzít do ruky	188,00	0,03
166	vzít se za to	180,00	0,03
167	ať někoho vezme čert	179,00	0,03
168	vzít popořadě	179,00	0,03
169	dát se vzít zpátky	168,00	0,03
170	vzít u srdce	167,00	0,03
171	vzít do kola	167,00	0,03
172	vzít začátek	164,00	0,03
173	vzít si na povel	158,00	0,03
174	vzít to za špatný konec	158,00	0,03
175	vzít draka	155,00	0,03
176	vzít na sebe úkol	151,00	0,03
177	brát si to osobně	149,00	0,03
178	vzít při cestě	146,00	0,02
179	vzít to zeširoka	143,00	0,02
180	vzít to zkrátka	143,00	0,02

181	vzít smysl	140,00	0,02
182	vzít občanství	139,00	0,02
183	vzít na někoho hůl	139,00	0,02
184	vzít do parády	139,00	0,02
185	vzít si den na rozmyšlenou	138,00	0,02
186	vzít to popořadě	136,00	0,02
187	vzít důchod	135,00	0,02
188	vzít na paškál	131,00	0,02
189	vzít na vojnu	126,00	0,02
190	vzít to po pořádku	123,00	0,02
191	vzít v podpaží	117,00	0,02
192	vzít si mustr	114,00	0,02
193	vzít si do prádla	114,00	0,02
194	vzít do vleku	111,00	0,02
195	vzít mandát	107,00	0,02
196	vem kde vem	106,00	0,02
197	kde na to brát čas	105,00	0,02
198	vzít do služby	105,00	0,02
199	vzít myšlenku za svou	105,00	0,02
200	vzít si za záminku	103,00	0,02
201	vzít si do huby	97,00	0,02
202	vzít do kleští	97,00	0,02
203	vzal někoho d'as	94,00	0,02
204	vzít si na byt	94,00	0,02
205	vzít z úst	90,00	0,02
206	umět za to vzít	89,00	0,02
207	co si na někom vezmeš	86,00	0,01
208	vzít to z jiného konce	85,00	0,01
209	vzít to z druhého konce	82,00	0,01
210	vzít pravomoc	78,00	0,01
211	pes by kůrku nevzal	77,00	0,01
212	čert aby to vzal	76,00	0,01
213	vzít za špatný konec	75,00	0,01
214	vzít do strany	74,00	0,01
215	vzít to z jedné vody načisto	74,00	0,01
216	vzít si dárek	72,00	0,01
217	vzít špatný konec	70,00	0,01
218	vzít to statečně	69,00	0,01
219	ukradne, na co přijde	67,00	0,01
220	vzít záruku	66,00	0,01
221	vzít jako hotovou věc	66,00	0,01
222	vzít povolení	66,00	0,01
223	vzít to za dobrý konec	64,00	0,01
224	vzít z programu	63,00	0,01
225	vzít důvěru	61,00	0,01
226	vzít to šmahem	59,00	0,01

227	vzít si něco na oplátku	59,00	0,01
228	vzít kapky	58,00	0,01
229	vzít za límec	57,00	0,01
230	vzít jiný směr	56,00	0,01
231	vzít na mušku	54,00	0,01
232	vzít optimismus	54,00	0,01
233	vem to d'as	53,00	0,01
234	vzít to zostra	51,00	0,01
235	bůh dal, bůh vzal	50,00	0,01
236	vzít holí	50,00	0,01
237	vzít pod svou střechu	50,00	0,01
238	vzít na dluh	50,00	0,01
239	vzít svá slova zpátky	50,00	0,01
240	vzít si moc velké sousto	49,00	0,01
241	vzít na starost	48,00	0,01
242	vzít u huby	48,00	0,01
243	vzít to při jednom	47,00	0,01
244	vzít dobrý konec	45,00	0,01
245	vzít oprávnění	43,00	0,01
246	vzít na bedra	42,00	0,01
247	vzít do presu	42,00	0,01
248	kde se to tu vzalo	42,00	0,01
249	vzít to hákem	42,00	0,01
250	dělat na svoje triko	41,00	0,01
251	vzít zatačku	41,00	0,01
252	vzít řád	41,00	0,01
253	vzít pod střechu	40,00	0,01
254	vzít kolem dokola	40,00	0,01
255	vzít pod paždí	38,00	0,01
256	vzít to rychle	38,00	0,01
257	vzal to čert	37,00	0,01
258	že by pes kůrku nevzal	37,00	0,01
259	vzít to trapem	37,00	0,01
260	vzít penzi	35,00	0,01
261	vzít to pěkně po pořádku	35,00	0,01
262	vzít do přísahy	34,00	0,01
263	vzít si za svědka	34,00	0,01
264	vzít pod přísahu	34,00	0,01
265	vzít z oběhu	33,00	0,01
266	vzít moc do svých rukou	33,00	0,01
267	vzít si tajemství do hrobu	32,00	0,01
268	vzít kuráž	32,00	0,01
269	vzít své slovo zpět	32,00	0,01
270	vzít svůj počátek	31,00	0,01
271	nevezmeš jména božího nadarmo	30,00	0,01
272	vzít po pořádku	30,00	0,01

273	aby někoho vzal čert	30,00	0,01
274	vzít někomu slova z úst	29,00	0,01
275	vzít šturmem	28,00	0,01
276	vzít za jeden provaz	27,00	0,00
277	vzít něčí jméno nadarmo	27,00	0,00
278	vzít z jiného konce	27,00	0,00
279	čert to vzal	27,00	0,00
280	vzít klackem	27,00	0,00
281	vzít do rukou opratě	26,00	0,00
282	vzít v podpaždí	26,00	0,00
283	vzít své slovo zpátky	26,00	0,00
284	brát na sebe tvář	26,00	0,00
285	kde na to vzít a nekrást	25,00	0,00
286	do hrobu si to nevezme	25,00	0,00
287	vzít před nosem	25,00	0,00
288	vzít to jako legraci	24,00	0,00
289	aby někoho čert vzal	24,00	0,00
290	vzal někoho čert	24,00	0,00
291	vzít na přetřes	24,00	0,00
292	vzít do rukou otěže	23,00	0,00
293	vzít na záchytku	23,00	0,00
294	vzít do počtu	23,00	0,00
295	pánbůh dal, pámbůh vzal	23,00	0,00
296	vzalo ho to za srdce	23,00	0,00
297	vzít za dobrý konec	22,00	0,00
298	vzít si na půjčku	21,00	0,00
299	vzít si na výchovu	20,00	0,00
300	vybrat si za terč	20,00	0,00
301	vzít si do palice	20,00	0,00
302	vzít to po řadě	19,00	0,00
303	kde na to vzít čas	19,00	0,00
304	brát všemi deseti	19,00	0,00
305	říkat kolem a kolem	17,00	0,00
306	udělat v dobré víře	16,00	0,00
307	vzít poezii	16,00	0,00
308	vemte chlup na dlani, když tam není	16,00	0,00
309	vzít si medicínu	16,00	0,00
310	vzít správně do ruky	15,00	0,00
311	vzít tón	15,00	0,00
312	vzít z druhého konce	15,00	0,00
313	vzít na vědomost	15,00	0,00
314	vzít za flígr	14,00	0,00
315	vzít z dlaně chlup	14,00	0,00
316	vzít do svého středu	13,00	0,00
317	vzít do pucu	12,00	0,00
318	vzít za křídlo	12,00	0,00

319	vzít si do pera	12,00	0,00
320	vzít ohledy	11,00	0,00
321	vzal to d'as	11,00	0,00
322	vzít čas zpět	11,00	0,00
323	vzít pochopa	11,00	0,00
324	vzít za hotovou věc	11,00	0,00
325	tak si vem, že	10,00	0,00
326	vzít do svých rukou otěže	10,00	0,00
327	vzít věc za správný konec	10,00	0,00
328	vzít druhou o zem	10,00	0,00
329	vzít býka za rohy	10,00	0,00
330	vzít míru na šaty	10,00	0,00
331	vzít si na posilněnou	9,00	0,00
332	že by ani pes kůrku nevzal	9,00	0,00
333	vzít jako sobě rovného	9,00	0,00
334	sebrat někoho hrobníkovi z lopaty	9,00	0,00
335	vzít do lisu	9,00	0,00
336	moci si vzít podnájemníka	9,00	0,00
337	vzít druhou o zeď	9,00	0,00
338	vzít si dovču	8,00	0,00
339	voda je vzala	8,00	0,00
340	vzít boží jméno nadarmo	8,00	0,00
341	vzít v počet	8,00	0,00
342	vzít si obklad	7,00	0,00
343	celý den nevzít do úst	7,00	0,00
344	vzít obrat k horšímu	7,00	0,00
345	vzít v plen	7,00	0,00
346	vzít šikovně do ruky	7,00	0,00
347	když se to vezme kolem dokola	6,00	0,00
348	umět vzít za správný konec	6,00	0,00
349	umět vzít za věc	6,00	0,00
350	vzít do klepet	6,00	0,00
351	vzít přitažlivost	6,00	0,00
352	vzít na pásek	6,00	0,00
353	vzít holou rukou	5,00	0,00
354	vzít si na uklidněnou	5,00	0,00
355	vzít při jedné cestě	5,00	0,00
356	vzít to fofrem	5,00	0,00
357	vzít věc za špatný konec	5,00	0,00
358	celý den nevzít nic do úst	5,00	0,00
359	ať někoho vezme d'as	5,00	0,00
360	vzít dekret	5,00	0,00
361	vzít to jako lichotku	5,00	0,00
362	vzít roha	4,00	0,00
363	vzít na kvartýr	4,00	0,00
364	aby někoho d'as vzal	4,00	0,00

365	vzít si za choť	4,00	0,00
366	aby někoho vzal d'as	4,00	0,00
367	pes by kůrku chleba nevzal	4,00	0,00
368	vzít se za nos	4,00	0,00
369	vzít do záznamu	4,00	0,00
370	vzít na lačný žaludek	4,00	0,00
371	vzít se za věc	3,00	0,00
372	brát v legraci	3,00	0,00
373	vzít do huby	3,00	0,00
374	dovést za to vzít	3,00	0,00
375	vyrazit trumfy z rukou	3,00	0,00
376	dělat do zblbnutí	2,00	0,00
377	vzít na privát	2,00	0,00
378	dej čertu prst a chce celou ruku	2,00	0,00
379	vzít šmíra	2,00	0,00
380	V jako u vytržení	2,00	0,00
381	kolem dokola vzato	2,00	0,00
382	vzít šikovně do rukou	2,00	0,00
383	udělat obratem ruky	2,00	0,00
384	udělat z frajeřiny	1,00	0,00
385	udělat na jeden záběr	1,00	0,00
386	udělat z moci úřední	1,00	0,00
387	vzít z kompetence	1,00	0,00
388	dělat ode zdi ke zdi	1,00	0,00
389	dělat podle šablony	1,00	0,00
390	vzít do svých rukou opratě	1,00	0,00
391	převzít do svých rukou	1,00	0,00
392	vzít po palici	1,00	0,00
393	vzít si od cesty	1,00	0,00
394	vzít si na komando	1,00	0,00
395	vzít si moc velký krajíc	1,00	0,00

PŘÍLOHA 2 – Seznam kolokačních lemmat se slovesem *brát* z kórpusu SYN_v11 (řazený dle absolutní frekvence)

	col lemma [collocation lemma]	absolutní frekvence	i.p.m.
1	brát vážně	59086,00	9,74
2	brát v úvahu	25636,00	4,23
3	brát v potaz	19439,00	3,20
4	brát ohled	13502,00	2,23
5	to беру	13045,00	2,15
6	brát na vědomí	11698,00	1,93
7	nebrat si servítky	11276,00	1,86
8	brát s sebou	10065,00	1,66
9	brát peníze	9575,00	1,58
10	nebrat konce	8938,00	1,47
11	brát na lehkou váhu	8473,00	1,40
12	brát na sebe	8347,00	1,38
13	brát do rukou	7214,00	1,19
14	brát jako samozřejmost	6249,00	1,03
15	brát zřetel	6082,00	1,00
16	brát s nadhledem	5689,00	0,94
17	brát si s sebou	5684,00	0,94
18	brát s rezervou	5079,00	0,84
19	brát ohledy	5034,00	0,83
20	brát dech	4726,00	0,78
21	brát si dovolenou	4013,00	0,66
22	já to беру	3628,00	0,60
23	brát všemi deseti	3612,00	0,60
24	brát útokem	3250,00	0,54
25	brát prášky	3153,00	0,52
26	brát s humorem	3046,00	0,50
27	brát plat	2919,00	0,48
28	zvednout telefon	2758,00	0,46
29	brát za své	2461,00	0,41
30	brát si úvěr	2271,00	0,37
31	brát zpět	1797,00	0,30
32	brát to, jak to je	1689,00	0,28
33	brát si na mušku	1685,00	0,28
34	brát doslova	1627,00	0,27
35	brát si k srdci	1616,00	0,27
36	vzít na sebe odpovědnost	1587,00	0,26
37	brát smrtelně vážně	1454,00	0,24
38	brát si příklad	1452,00	0,24
39	brát podporu	1382,00	0,23

40	brát si volno	1324,00	0,22
41	vítěz bere vše	1279,00	0,21
42	brát jako nutné zlo	1255,00	0,21
43	brát si jako rukojmí	1157,00	0,19
44	brát to sportovně	1126,00	0,19
45	to mi hlava nebere	1121,00	0,19
46	brát na sebe podobu	1093,00	0,18
47	brát sportovně	1082,00	0,18
48	brát do úvahy	942,00	0,16
49	brát si na paškál	933,00	0,15
50	mít z čeho brát	925,00	0,15
51	brát zpátky	923,00	0,15
52	brát chuť	889,00	0,15
53	brát si slovo	886,00	0,15
54	brát si to osobně	863,00	0,14
55	brát tragicky	825,00	0,14
56	bohatým brát a chudým dávat	797,00	0,13
57	ber kde ber	784,00	0,13
58	brát si na pomoc	744,00	0,12
59	brát si na sebe	721,00	0,12
60	brát na to ohled	713,00	0,12
61	brát rozum	701,00	0,12
62	brát na milost	696,00	0,12
63	kde se to v někom bere	664,00	0,11
64	moc si to brát	660,00	0,11
65	brát jako hotovou věc	652,00	0,11
66	brát na sebe riziko	645,00	0,11
67	brát zavděk	625,00	0,10
68	brát slovo	593,00	0,10
69	brát lék	589,00	0,10
70	brát na sebe vinu	567,00	0,09
71	kde na to brát	549,00	0,09
72	být z čeho brát	548,00	0,09
73	brát na hůl	534,00	0,09
74	vzít za ruku	533,00	0,09
75	brát si za vzor	514,00	0,09
76	brát to tragicky	499,00	0,08
77	brát naději	471,00	0,08
78	odebrat krev	457,00	0,08
79	brát si život	456,00	0,08
80	brát míru	433,00	0,07
81	brát vítr z plachet	424,00	0,07
82	brát zasvé	422,00	0,07

83	brát za srdce	416,00	0,07
84	brát za bernou minci	409,00	0,07
85	brát za slovo	408,00	0,07
86	brát radost	400,00	0,07
87	brát si na starost	392,00	0,07
88	brát jako rukojmí	383,00	0,06
89	brát jako nutnost	374,00	0,06
90	brát odvahu	348,00	0,06
91	brát do náruče	339,00	0,06
92	brát si do úst	338,00	0,06
93	to tak neber	328,00	0,05
94	ukradne, na co přijde	306,00	0,05
95	brát to jako legraci	306,00	0,05
96	brát spravedlnost do svých rukou	295,00	0,05
97	brát výplatu	294,00	0,05
98	brát nohy na ramena	291,00	0,05
99	brát si ponaučení	284,00	0,05
100	brát za základ	277,00	0,05
101	vzít dech	273,00	0,05
102	brát z té lepší stránky	271,00	0,05
103	brát si to tak	263,00	0,04
104	brát na svá bedra	261,00	0,04
105	brát za hotovou věc	254,00	0,04
106	brát si za cíl	243,00	0,04
107	brát jako normální věc	243,00	0,04
108	brát schody po dvou	239,00	0,04
109	brát podíl	234,00	0,04
110	příliš si to brát	232,00	0,04
111	brát to zpátky	223,00	0,04
112	brát si práci domů	221,00	0,04
113	brát do náručí	217,00	0,04
114	brát spravedlnost do vlastních rukou	215,00	0,04
115	brát si za své	209,00	0,03
116	brát si za ženu	206,00	0,03
117	brát zpátečku	190,00	0,03
118	brát to jako srandu	183,00	0,03
119	kde na to brát čas	178,00	0,03
120	brát život s humorem	178,00	0,03
121	brát zkrátka	171,00	0,03
122	brát si za příklad	166,00	0,03
123	brát, co se dá	163,00	0,03
124	kde se tady bere	160,00	0,03
125	to беру vážně	159,00	0,03

126	brát do parády	155,00	0,03
127	brát jako sobě rovného	148,00	0,02
128	brát honorář	147,00	0,02
129	vzít si stranou	145,00	0,02
130	brát všechno na sebe	138,00	0,02
131	brát do zástavy	138,00	0,02
132	brát to zpět	138,00	0,02
133	brát roha	137,00	0,02
134	brát začátek	137,00	0,02
135	brát si na úvěr	130,00	0,02
136	brát ztečí	130,00	0,02
137	vzít do zajetí	125,00	0,02
138	brát si za manželku	125,00	0,02
139	brát, kde se dá	121,00	0,02
140	brát boží jméno nadarmo	119,00	0,02
141	brát do zaječích	115,00	0,02
142	kde brát a nekrást	114,00	0,02
143	vzít na klín	113,00	0,02
144	já ti to neberu	113,00	0,02
145	vzít do důsledku	112,00	0,02
146	brát to statečně	111,00	0,02
147	kde nic není, ani čert nebere	109,00	0,02
148	brát si za muže	102,00	0,02
149	brát jako ponaučení	101,00	0,02
150	brát si k ruce	101,00	0,02
151	hloupý, kdo dává, hloupější, kdo nebere	100,00	0,02
152	jako by ho na nože bral	100,00	0,02
153	brát si čas na rozmyšlenou	98,00	0,02
154	brát si do hlavy	96,00	0,02
155	brát to podle sebe	94,00	0,02
156	brát někomu kšefty	91,00	0,02
157	brát na ruku	91,00	0,02
158	brát si do huby	88,00	0,02
159	brát si na svá bedra	88,00	0,02
160	brát někoho u srdce	87,00	0,01
161	vzít na sebe břímě	84,00	0,01
162	brát si za manžela	80,00	0,01
163	brát příplatek	79,00	0,01
164	brát na dluh	79,00	0,01
165	brát osud do svých rukou	78,00	0,01
166	brát schody po třech	77,00	0,01
167	brát to zkrátka	77,00	0,01
168	brát pod křídla	76,00	0,01

169	brát hákem	74,00	0,01
170	brát vše, co se dá zpeněžit	72,00	0,01
171	to beru sportovně	72,00	0,01
172	brát si do pusy	72,00	0,01
173	jako když ho na nože bere	72,00	0,01
174	brát kapky	69,00	0,01
175	brát se z lásky	64,00	0,01
176	brát osud do vlastních rukou	63,00	0,01
177	brát to hopem	61,00	0,01
178	brát zálohu	58,00	0,01
179	brát to těžce	58,00	0,01
180	kdo dřív přijde, ten dřív bere	57,00	0,01
181	vzít to oklikou	57,00	0,01
182	když si náš dědeček babičku bral	56,00	0,01
183	brát na paškál	56,00	0,01
184	vzít pod ochranu	56,00	0,01
185	brát svá slova zpět	56,00	0,01
186	brát při cestě	54,00	0,01
187	brát medicínu	52,00	0,01
188	brát něčí jméno nadarmo	52,00	0,01
189	vzít věci do svých rukou	51,00	0,01
190	kde to bereš	51,00	0,01
191	brát do kola	51,00	0,01
192	ber nebo nech být	50,00	0,01
193	brát vesele	50,00	0,01
194	brát u huby	49,00	0,01
195	brát zatačky	49,00	0,01
196	brát v pochybnost	48,00	0,01
197	brát se o to	48,00	0,01
198	někoho berou všichni čerti	45,00	0,01
199	brát si za svědka	44,00	0,01
200	tak si to tak neber	44,00	0,01
201	brát to lehce	44,00	0,01
202	brát do počtu	43,00	0,01
203	brát za špatný konec	41,00	0,01
204	brát si do hrobu	41,00	0,01
205	brát to šmahem	39,00	0,01
206	to beru zpátky	39,00	0,01
207	brát to po řadě	38,00	0,01
208	brát z lepší stránky	37,00	0,01
209	nebrat si ubrousek	37,00	0,01
210	brát si na bedra	37,00	0,01
211	brát těžce	37,00	0,01

212	řvát, jako když ho na nože bere	35,00	0,01
213	brát to jako lichotku	35,00	0,01
214	vzít pod křídla	35,00	0,01
215	brát na sebe ohled	35,00	0,01
216	brát život do svých rukou	34,00	0,01
217	brát si na svědomí	33,00	0,01
218	brát za správný konec	31,00	0,01
219	brát hopem	30,00	0,01
220	brát jako rozkaz	30,00	0,01
221	vážně to беру	29,00	0,01
222	dělat na svoje triko	29,00	0,01
223	brát někomu slova z úst	28,00	0,01
224	vybrat si za terč	26,00	0,00
225	brát kolem krku	26,00	0,00
226	brát život do vlastních rukou	25,00	0,00
227	brát popořadě	25,00	0,00
228	brát to rychle	25,00	0,00
229	brát s sebou do hrobu	25,00	0,00
230	vzít po hlavě	24,00	0,00
231	co tě bere	24,00	0,00
232	brát na vojnu	24,00	0,00
233	kde nic není, ani smrt nebere	23,00	0,00
234	brát na někoho hůl	23,00	0,00
235	brát nalačno	22,00	0,00
236	brát si toho moc	22,00	0,00
237	to беру zpět	21,00	0,00
238	žaludek někomu nebere	20,00	0,00
239	vzít na sebe vinu	20,00	0,00
240	to беру tragicky	19,00	0,00
241	brát v legraci	19,00	0,00
242	brát zatačku	18,00	0,00
243	brát v žertu	18,00	0,00
244	brát rozum do hrsti	18,00	0,00
245	brát u úst	17,00	0,00
246	jako by někoho na nože bral	17,00	0,00
247	brát míru na rakev	17,00	0,00
248	brát to zeširoka	17,00	0,00
249	brát peníze zadarmo	16,00	0,00
250	brát šturmem	16,00	0,00
251	vzít holou rukou	16,00	0,00
252	brát na sebe tvář	16,00	0,00
253	brát, jak to leží	16,00	0,00
254	vzít rychlý spád	15,00	0,00

255	křičet, jako by ho na nože bral	15,00	0,00
256	brát se za věc	14,00	0,00
257	udělat v dobré víře	13,00	0,00
258	brát na sebe úkol	13,00	0,00
259	tichá voda břehy bere	13,00	0,00
260	brát dva schody najednou	13,00	0,00
261	brát slova nadarmo	12,00	0,00
262	tak to neber	12,00	0,00
263	nebrat zřetele	11,00	0,00
264	brát to doopravdy	11,00	0,00
265	brát v počet	11,00	0,00
266	brát jako pohanu	11,00	0,00
267	brát svá slova zpátky	11,00	0,00
268	brát přísné měřítko	10,00	0,00
269	co ho to bere	9,00	0,00
270	vzít spravedlnost do vlastních rukou	9,00	0,00
271	brát to popořadě	8,00	0,00
272	brát i s chlupama	8,00	0,00
273	brát na bedra	8,00	0,00
274	brát tři schody najednou	8,00	0,00
275	to ti nikdo nebere	8,00	0,00
276	blbý, kdo dává, blbější, kdo nebere	8,00	0,00
277	odkud se to v někom bere	8,00	0,00
278	brát to zkratkou	8,00	0,00
279	brát míru na šaty	8,00	0,00
280	brát za vděk	7,00	0,00
281	brát všema čtyřma	7,00	0,00
282	vzít do parády	7,00	0,00
283	brát po pořádku	7,00	0,00
284	brát špatný konec	6,00	0,00
285	brát na vědomost	5,00	0,00
286	brát na sekyru	5,00	0,00
287	vzít na přetřes	5,00	0,00
288	brát schody najednou	5,00	0,00
289	jednou rukou dávat a druhou brát	5,00	0,00
290	jako když někoho na nože berou	4,00	0,00
291	brát pěkně po pořádku	4,00	0,00
292	brát stejné měřítko	4,00	0,00
293	brát to po pořádku	4,00	0,00
294	brát v plen	4,00	0,00
295	brát draka	4,00	0,00
296	brát ve zlé	4,00	0,00
297	jako když někoho na vidle berou	4,00	0,00

298	vzít do přísahy	4,00	0,00
299	brát to pěkně po pořádku	3,00	0,00
300	V jako kámen	2,00	0,00
301	dělat ode zdi ke zdi	2,00	0,00
302	udělat z moci úřední	2,00	0,00
303	brát na knížku	2,00	0,00
304	dělat z křesťanské lásky	2,00	0,00
305	brát u držky	2,00	0,00
306	brát to za správný konec	2,00	0,00
307	udělat z frajeřiny	2,00	0,00
308	brát za flígr	2,00	0,00
309	kdo rychle bere, dvakrát bere	2,00	0,00
310	jako blesk z čistého nebe	1,00	0,00
311	vyrazit trumfy z rukou	1,00	0,00
312	vzít pod přísahu	1,00	0,00
313	brát si za choť	1,00	0,00
314	brát pochopa	1,00	0,00
315	jako by ho na vidle brali	1,00	0,00
316	jak mu zobák narost	1,00	0,00
317	nebrat na vážky	1,00	0,00
318	blázen, kdo dává, větší, kdo nebere	1,00	0,00
319	co na světě mám rád, nedám si brát	1,00	0,00
320	dělat podle šablony	1,00	0,00
321	brát za dobrý konec	1,00	0,00